

DUGINA SENKA NAD SRBIJOM

Beograd, 2016

Izrada ove publikacije omogućena je uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Za sadržaj ove publikacije odgovoran je Labris - Organizacija za lezbejska ljudska prava i sadržaj ne mora nužno odražavati stavove USAID-a i Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

LABRIS, organizacija za lezbejska ljudska prava, osnovana je u Beogradu 1995. godine i svojim doslednim zalaganjem za ravnopravne mogućnosti kroz afirmativnu akciju pokrenula je i realizovala brojne projekte od suštinskog značaja ne samo za unapređivanje položaja LGBT populacije, već i za poštovanje univerzalnih ljudskih prava i različitosti u našoj zemlji.

Kao najznačajnije izdvajamo prvi lezbejski veb sajt, prvu paradu Ponosa u SR Jugoslaviji, predlog izmena i dopuna Zakona o porodici, učešće u izradi trogodišnjeg Nacionalnog plana aktivnosti za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti. Inicirale smo aktivnosti koje su dovele do promene upitnika za dobrovoljne davaoce krvi, kojim je osobama drugačije seksualne orijentacije dozvoljeno da daju krv.

LABRIS je 2008. konačno dobio odgovor od Srpskog lekarskog društva na zahtev koji je upućen još 2005. godine, kojim SLD potvrđuje zvaničan stav Svetske zdravstvene organizacije – da istopolna orijentacija nije bolest.

LABRIS je inicirao okupljanje PFLAG grupe koju čine roditelji, članovi porodice i prijatelji lezbejki i gejeva, posvećeni unapređivanju položaja i društvenog prihvatanja LGBT osoba, kao i kampanju o registrovanim istopolnim zajednicama „**Ljubav je zakon**“.

Sadržaj

Ljudska prava i LGBT zajednica u Republici Srbiji	7
Preporuke	15
Uvod	17
Pojam i oblici diskriminacije	19
Istorijat zabrane diskriminacije	22
Dosledna primena zakona	22
Osetljive društvene grupe	23
Metodologija	24
Javne politike u funkciji izgradnje pravednog društva	25
Institucionalni okvir za sprovođenje javnih politika u oblasti borbe protiv diskriminacije, sa posebnim osvrtom na LGBTI temu	28
Izveštaj o sprovođenju mera za unapređivanje LGBTI osoba planiranih Akcionim planom za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije	34
Skraćenice	52

LJUDSKA PRAVA I LGBT ZAJEDNICA U REPUBLICI SRBIJI

Premda je Republika Srbija ratifikovala niz međunarodnih dokumenata¹ kojima je zabranjena diskriminacija osoba drugačije seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, pristup osnovnim ljudskim pravima za pripadnike i pripadnice LGBT zajednice je i dalje otežan i karakteriše ga diskriminacija u svim društvenim oblastima. Predrasude, stereotipi, a neretko i diskriminacija sa verbalnim i fizičkim napadima i dalje su deo svakodnevnice ljudi koji se izjašnjavaju kao LGBT lica.

LGBTTIQ označava:

L - lezbejke

G - gej muškarce

B - biseksualne osobe

T - transrodne osobe

T - transseksualne osobe/transpolne

I - interseksualne osobe i

Q - queer osobe.

U daljem tekstu LGBT akronim će se koristiti kao skraćunica za sve gore pomenute identitete.

Zakonodavni okvir

Zakonodavni okvir za zaštitu ravnopravnosti građana u Republici Srbiji, pa i pripadnika i pripadnica LGBT populacije postavlja dobru osnovu za praktikovanje ljudskih prava. Međutim problem se javlja, kao i u većini drugih oblasti, u primeni i nedoslednom sprovođenju. Najvažniji zakon u ovoj oblasti, Zakon o zabrani diskriminacije² u posebnom članu 21 propisao je da je seksualna orijentacija privatna stvar i da niko ne može biti pozvan da se javno izjasni o svojoj seksualnoj orijentaciji, kao i da svako ima pravo da se o svojoj seksualnoj orijentaciji izjasni, a da je diskriminatorno postupanje zbog takvog izjašnjavanja zabranjeno. U prilog slaboj i nedovoljno efikasnoj primeni zakonskog okvira ide i činjenica da je Republika Srbija od Saveta za ljudska prava UN³ dobila ukupno 144 preporuke od kojih se čak 77 odnosi na prava LGBT osoba. I Evropska komisija na godišnjem nivou, u Izveštaju o napretku Republike Srbije u EU integracijama⁴, procenjuje nivo dostignutih

1 Univerzalna deklaracija o pravima čoveka UN, Pakt o građanskim i političkim pravima UN, Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima UN, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

2 Zakon o zabrani diskriminacije, Sl. glasnik RS, br.22/2009; http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html

3 <http://www.euractiv.rs/ljudska-prava/5377-savetu-un-za-ljudska-prava-unaprediti-primenu-zakona->

4 Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji, http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_

ljudskih prava, a godinama unazad upravo je LGBT zajednica označena kao jedna od najdiskriminisanijih populacija u Srbiji. Iako ne postoje zvanični objedinjeni podaci o broju krivičnih dela motivisanih mržnjom prema LGBT osobama, sasvim je jasno da su ove osobe izložene otvorenoj diskriminaciji od incidenata na javnim mestima, u kojima su napadnuti LGBT aktivisti i aktivistkinje, do javnih diskriminatornih kvalifikacija upućenih pripadnicima LGBT populacije sa skupštinske govornice⁵. Zabrinjavajuća je činjenica da zbog straha od stigmatizacije i daljeg nasilja, zločini iz mržnje prema LGBT osobama ostaju često neprijavljeni.

Zakon i/ili izmene i dopune postojećih zakona koji treba da uredi porodične i bračne odnose istopolnih partnera, uključujući pitanje nasleđivanja, pravo na izdržavanje, zajedničko usvajanje dece, sticanje zajedničke imovine, na posebnu zaštitu od nasilja u porodici, nastavljanje korišćenja zakupljenog stana posle smrti supružnika-zakupca i niz drugih prava, ne samo da još nije izrađen, već se o ovom pitanju i ne pokreće rasprava.

Zakonodavni okvir u oblasti obrazovanja i profesionalne edukacije nije zadovoljavajući. I pored niza sugestija tokom javne rasprave o nacrtu Izmena i dopuna Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja⁶ (jun-jul 2015), još uvek nije uneta eksplicitna zabrana diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Na samom početku 2016. godine, usvojen je Pravilnik o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije u ustanovama obrazovanja i vaspitanja⁷, posle više od 4 godine pripreme. Važna promena koju je doneo ovaj dokument odnosi se na navođenje seksualne orijentacije i rodnog identiteta kao jednog od osnova zabrane diskriminacije u članu 2.⁸ Predstoji izrada priručnika za njegovu upotrebu, ali i informisanje nastavnika/ica i ostalih koji rade u školama o njegovom postojanju i načinu primene.

[napretku/godinj_i_zvestaj_15_final.pdf](#)

5 Narodni poslanik SNS, Aleksandar Martinović, izneo je niz diskriminatornih izjava tokom skupštinske rasprave povodom izbora za novog Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, maja 2015. Poverenici je tim povodom podneta pritužba, ali je ona obustavila postupak protiv poslanika Martinovića zbog postojanja poslaničkog imuniteta. Istovremeno je apelovala na narodne poslanike i druge funkcionere javne vlasti da budu svesni uloge koju imaju u promovisanju ravnopravnosti i tolerancije.

6 <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%BE-%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B0-%D0%B8-%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%9A%D0%B0.pdf>

7 Sl. glasnik RS br. 22/2016.

8 „Diskriminacija i diskriminatorno postupanje u obrazovanju i vaspitanju, Član 2. Diskriminacija i diskriminatorno postupanje u obrazovanju i vaspitanju (u daljem tekstu: diskriminacija) u smislu ovog pravilnika je svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lice ili grupe lica, kao i na članove njihovih porodica ili njima bliska lica na otvoren ili prikriiven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, statusu migranta, odnosno raseljenog lica, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskom ili političkom ubeđenju, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, socijalnom i kulturnom poreklu, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, smetnji u razvoju i invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima (u daljem tekstu: lična svojstva)“.

Pravilnik o promeni oznake imena u polu u svedočanstvima i diplomama, u skladu sa zakonom i mišljenjem Poverenice za zaštitu ravnopravnosti (297/2011)⁹ prema kojoj je odbijanje za promenom imena čin posredne diskriminacije transpolnih osoba, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja nije usvojilo, a pravilnik kojim je uređena vrsta, naziv i sadržaj obrazaca i način vođenja evidencija, odnosno kojim su utvrđeni obrasci javnih isprava nije dopunjen odredbama kojima je izričito uređena izmena podataka o promeni imena i pola u svedočanstvima i diplomama.

Usvajanjem novog Zakona o udžbenicima¹⁰, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja je uvelo načelo jednakih mogućnosti i zabrane diskriminacije u udžbenicima u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije, čime je stvoren preduslov za reviziju udžbenika za osnovnu i srednju školu koji su u optičaju.

Strateški okvir

Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije 2013-18¹¹ i prateći Akcioni plan za sprovođenje Strategije 2014-18¹² postavlja strateški odgovor države na brojne probleme nastale usled diskriminatornog odnosa prema određenim društvenim grupama.

Cilj koji je postavljen Strategijom prevencije i zaštite od diskriminacije 2013-18 i pratećim Akcionim planom polazna je tačka od koje se krenulo: „*poštovanje ustavnog načela zabrane diskriminacije, prema licu odnosno grupi lica s obzirom na njegovu/njeno lično svojstvo, a posebno zabrane diskriminacije osetljivih društvenih grupa*”.

Mere i aktivnosti predložene ovom Strategijom i pratećim Akcionim planom bave se unapređivanjem položaja devet osetljivih društvenih grupa najviše izloženih diskriminaciji i diskriminatornom postupanju, u koje ubrajamo: žene, decu, LGBT osobe, osobe sa invaliditetom, starije osobe, nacionalne manjine, izbeglice, interno raseljena lica i druge ugrožene migrantske grupe, osobe čije zdravstveno stanje može biti osnov diskriminacije i pripadnice/ke brojčano malih verskih zajednica i verskih grupa.

Za svaku od ovih društvenih grupa predložene su mere za otklanjanje diskriminacije u oblastima rada i zapošljavanja, zdravstvene i socijalne zaštite, suzbijanja nasilja u porodici i partnerskim odnosima, uređenja pravnog okvira, zatim u oblasti obrazovanja, javnog informisanja i oglašavanja, kao i javnog okupljanja.

Posebno važno pitanje je *nivo institucionalne spremnosti za realizaciju Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije 2013-18 i pratećeg Akcionog plana*. U kreiranju ovih dokumenata bile su uključene sve

9 <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/analize/analiza-propisa-od-zna%C4%8Daja-za-pravni-polo%C5%BEaj-transpolnih-osoba>

10 Sl. glasnik RS br. 68/2015; <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%BE-%D1%83%D1%9F%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BC%D0%B0.pdf>

11 <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/you/vesti/246-usvojena-strategija-prevencije-i-zastite-od-diskriminacije>, posećeno 20.02.2016.

12 http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/pdf/propisi_i_strategije/Akcioni_plan_-_srpski.pdf, posećeno 20. 02. 2016.

resorne institucije. No, tek s aktivnim uključivanjem organizacija civilnog društva ovaj dokument je postavio suštinske probleme i moguće načine njihovog rešavanja. Dve su važne činjenice koje odvajaju ovu Strategiju od većine drugih:

- a. uspostavljen je sistem praćenja procesa realizacije dokumenta
- b. radi se na podizanju kapaciteta javne uprave u oblasti izveštavanja.

Za potrebe monitoring sistema uspostavljen je *Savet za praćenje realizacije Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine*, koji prati primenu Akcionog plana, meri napredak u izvršenju mera, sprovođenju aktivnosti i poštovanju predviđenih rokova. Prema Odluci o osnivanju Savet, po potrebi, može pozivati predstavnike drugih državnih organa i organizacija i udruženja da prisustvuju sednicama Saveta. Predstavnik organizacija civilnog društva u Savetu je Milan Antonijević iz YUKOM-a. Međutim, s obzirom da je civilni sektor mnogobrojan i zastupa razne društvene grupe, mišljenja smo da je potrebno učešće više predstavnika i predstavnica organizacija civilnog društva.

Za potrebe prikupljanja podataka od resornih institucija, pripremljen je upitnik koji se dostavlja Kancelariji za ljudska i manjinska prava. Upitnik je privremeni mehanizam prikupljanja podataka, a planira se izveštavanje pomoću softvera u koji će se unositi podaci o realizaciji mera i aktivnosti. Ipak, sam upitnik samo beleži da li je mera ostvarena ili ne, bez dodatne ocene efekata na korisnike/ce. Primećujemo da je u Izveštaju o praćenju implementacije Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine - za četvrti kvartal 2014. i prvi kvartal 2015. godine¹³ teško pratiti stepen ostvarene promene u pojedinim oblastima jer sam upitnik ne sadrži kvalitativne indikatore, niti ostavlja mogućnost procene uticaja realizovane ili nerealizovane mere na određenu društvenu grupu, ali i društvo u celini.

Važna novina, koja treba da postane praksa, tiče se stručnog usavršavanja osoba koje se u resornim ministarstvima bave prikupljanjem podataka i izveštavanjem. Do sada je Savet za kontakt osobe u ministarstvima i predstavnike i predstavnice civilnog društva organizovao set obuka, sa ciljem izgradnje kapaciteta, postizanje kontinuiteta u izveštavanju, kao i kvaliteta izveštaja i uspostavljanja sistema ranog upozoravanja. Svakako je dobro što su sve institucije koje su učestvovalе u izradi ovih dokumenata¹⁴ imenovale osobe koje se bave prikupljanjem podataka o implementaciji Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije i pratećeg Akcionog plana za primenu Strategije.

13 <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/yljudska-prava/strategije>, posećeno 20. 02. 2016.

14 Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave; Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja; Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture; Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja; Ministarstvo unutrašnjih poslova; Ministarstvo kulture i informisanja; Ministarstvo omladine i sporta; Ministarstvo pravde; Ministarstvo zdravlja; Služba za upravljanje kadrovima; Kancelarija za ljudska i manjinska prava; Pravosudna akademija; Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje; Stalna konferencija gradova i opština; Komesarijat za izbeglice i migracije.

LABRIS je tokom praćenja implementacije ovih dokumenata i izrade ovog izveštaja takođe prikupljao podatke od resornih institucija, a prema nosiocima aktivnosti u Akcionom planu. Opšti utisak, na osnovu dobijenih odgovora od institucija, bio bi nefokusirano i paušalno davanje ocena o realizaciji mera za koje su nadležni, sa čestim navođenjem aktivnosti koje nemaju direktne veze s određenom merom iz Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije. Tako se na konkretne mere za LGBT populaciju, često izveštava uopšteno, bez direktne povezanosti sa rešavanjem konkretnog problema koji tretira određena mera i aktivnost.

Kancelarija za ljudska i manjinska prava je resorna institucija koja prati realizaciju Strategije, prikuplja podatke o realizovanim merama i priprema kvartalne izveštaje.

Rezultati dosadašnje realizacije Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije i pratećeg Akcionog plana za primenu Strategije koji se odnose na LGBT osobe

Antidiskriminaciona politika u Srbiji: ocene postignutog po strateškim oblastima

Suštinski, LABRIS zanima stepen ostvarene promene u oblasti prevencije i zaštite od diskriminacije i realizovanje onih mera i aktivnosti koje se direktno odnose na LGBT osobe. U tom smislu je postavljena metodologija prikupljanja podataka od resornih institucija kao nosioca i/ili partnera mera koje su definisane Strategijom i Akcionim planom za njenu primenu. Nažalost, prikupljeni podaci od resornih institucija svedoče o nedovoljnom poznavanju LGBT teme, o svojevrsnoj marginalizaciji ove teme u okviru redovnih aktivnosti, često se dobija utisak da izvestioci nisu sasvim razumeli pitanja iz upitnika, a najčešće se odgovori generalno odnose na antidiskriminaciju, bez konkretnih primera realizovanih aktivnosti kojima su u centru LGBT prava. Svakako da pozdravljamo napore resornih institucija u borbi protiv nasilja u porodici i partnerskim odnosima, zatim sve aktivnosti kojima se unapređuju ljudska, manjinska i prava žena i dece, međutim primećujemo, prema odgovorima resornih institucija pre svega, da su prava LGBT osoba slabo ili nikako zastupljena u opštoj antidiskriminatornoj politici. Smatramo da su prava LGBT osoba u nekim segmentima specifična i zahtevaju posebnu pažnju institucija koje kreiraju javne politike.

Bezbednost, unutrašnji poslovi i pravosuđe

Pravo na javno okupljanje

Iako je Parada ponosa održana dve godine za redom bez posebnih incidenata, ali uz jako policijsko obezbeđenje (2014, 2015), pretnje organizatorima Parade ponosa ne prestaju, a Služba za borbu protiv visoko-tehnološkog kriminala MUP-a Republike Srbije utvrdila da je 30 osoba iznosilo ove pretnje i širilo govor

mržnje preko društvenih mreža. Saglasnosti različitih službi donete su dan pred održavanje Parade ponosa, iako su zahtevi za saglasnosti predati nekoliko meseci ranije, što takođe govori o opstrukciji sistema. Organizatori Parade ponosa ocenjuju kao teškoću za održavanje ovog skupa prisustvo velikog broja pripadnika policije radi zaštite učesnika i učesnica Parade što, sa druge strane, otežava dolazak učesnika skupa. Istog dana je održan i skup *Ponos trans osoba* (2015) na kome je tražena izmena Zakona o matičnim knjigama¹⁵. I ovaj skup su obezbeđivale jake policijske snage. U septembru 2015. godine održana je prva Romska parada u Beogradu čiji je cilj bio skretanje pažnje na probleme sa kojima se susreće romska zajednica u Srbiji.

Mišljenja smo da održavanje Parade ponosa uz jako policijsko obezbeđenje i neizvesnost u pogledu odobravanja samog skupa nije praktikovanje prava na slobodu javnog okupljanja. Čini se da je održavanje ove manifestacije samo još jedna u nizu obaveza Republike Srbije koju postavlja Evropska unija, a da se suštinski nije promenila svest građana i građanki prema pravima marginalizovanih društvenih grupa.

MUP je razvio mehanizme odgovornosti za neprofesionalno postupanje i u okviru toga eventualnu diskriminaciju po bilo kom osnovu. Činjenica je da je u periodu 2013-2016. godine smanjen broj pritužbi za neosnovano legitimisanje i privođenje pripadnika LGBT zajednice. Važno je podsetiti da je MUP još 2014. godine imenovao oficire za vezu sa LGBT populacijom, a njihov je cilj da razviju međusobnu komunikaciju i saradnju radi unapređenja bezbednosne zaštite LGBT zajednice. Program stručnog usavršavanja policijskih službenika MUP-a takođe beleži napredak, kao i razvoj interventnog reagovanja na ugrožavanje prava LGBT osoba.

Obrazovanje i profesionalna edukacija

Iako su mnogi eksperti, Zaštitnik građana i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, organizacije civilnog društva i najzad sama Evropska unija upozoravali da tretiranje istopolne orijentacije u srednjoškolskim udžbenicima nije primereno i šalje diskriminatornu poruku, sadržaj udžbenika iz oblasti biologije, psihologije i medicine i dalje podržava negativne predrasude prema LGBT osobama i na neprihvatljiv i diskriminatoran način obrađuje pitanja koja se odnose na prava LGBT/transpolne populacije.

Određeni pomak ipak beležimo u činjenici da je ZUOV formirao Radnu grupu koja je, na zahtev LABRI-SA, pregledala sporne udžbenike i donela mišljenje i preporuke. Međutim, i pored toga što je ZUOV jasno utvrdio da osam pregledanih udžbenika (svi osim Psihologija Žarka Trebješanina) sadrže nedostatke zbog kojih ne bi trebalo da budu dalje u upotrebi, još nije došlo do povlačenja udžbenika iz upotrebe.

Edukacija zaposlenih u obrazovno-vaspitnom sistemu, podizanje svesti o ljudskim pravima i pravima dece, o različitim potrebama određenih društvenih grupa i većem riziku od napuštanja obrazovanja usled rastuće diskriminacije, suočavanje sa ukorenjenim stereotipima i predrasudama – oblasti su u kojima je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja prepoznalo nedostatke. Jedna od mera koju Ministarstvo re-

¹⁵ "Sl. glasnik RS", br. 20/2009 i 145/2014; http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_maticnim_knjigama.html, posećeno 20. 02. 2016.

alizuje dugi niz godina je obavezno stručno usavršavanje zaposlenih u obrazovno-vaspitanom sistemu. U listu prioriternih oblasti stručnog usavršavanja od značaja za razvoj obrazovanja i vaspitanja za period od tri godine, nalaze se i oblasti koje se indirektno bave i LGBT populacijom, ali nema nijedan program koji pominje LGBT temu, iako je određen broj programa fokusiran na vršnjačko i druge vrste nasilja. Sa druge strane, sama akreditacija ne znači da će program biti i realizovan, s obzirom da škola sama bira programe u kojima će učestvovati. Mišljenja smo da sa jedne strane treba uključiti temu LGBT u programe koji govore o prevenciji nasilja, ali i u standarde za vrednovanje pristiglih programa tokom akreditacije uvesti i standard koji bi obavezivao podnosiocima programa da u programe, koji se tiču ljudskih prava i zabrane diskriminacije, uključe i temu LGBT.

Brak, porodični odnosi i nasleđivanje

Činjenica da se istopolnim partnerima ne priznaje pravo na brak, ni pravo na vanbračnu zajednicu dovodi do diskriminacije pri ostvarivanju niza prava kao što su: pravo na izdržavanje, zajedničko usvajanje dece, sticanje zajedničke imovine, na posebnu zaštitu od nasilja u porodici, nastavljanje korišćenja zakupljenog stana posle smrti supružnika-zakupca, na oslobađanje od dužnosti svedočenja, zakonsko nasleđivanje, na porodičnu penziju i dr. Model zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona u skladu s analizom koja se odnosi na probleme osetljivih grupa predviđena je Akcionim planom za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije u četvrtom kvartalu 2017. godine.

Zdravstvo, zdravstvena i socijalna zaštita i stanovanje

LGBT osobe su diskriminisane i u pristupu zdravstvenoj zaštiti zbog čega strahuju od otkrivanja podataka o svojoj seksualnoj orijentaciji, čak i ukoliko je ovaj podatak od medicinskog značaja. LGBT pacijente vanbračni partneri ne mogu da posećuju u bolnici, i ne mogu imati pristup njihovim medicinskim podacima. Ministarstvo zdravlja nažalost ne prepoznaje značaj uključivanja civilnog društva koje se bavi LGBT osobama u svoje aktivnosti. Posebno je važno naglasiti da upitnik namenjen dobrovoljnim davaocima krvi sadrži potencijalno diskriminatorno pitanje: „*Pitanje 23. Da li ste imali seksualne odnose tokom proteklih 6 meseci: a) sa osobom koja je HIV pozitivna? b) sa osobom koja ima hepatitis (žuticu) B ili C? v) sa osobom koja je ikada za pružanje seksualnih usluga uzimala novac ili drogu? g) sa osobom koja je ikada koristila intravenske droge? d) sa osobom čije Vam dotadašnje seksualno ponašanje nije poznato? đ) da li ste Vi imali analne seksualne odnose tokom proteklih 6 meseci?*“. Pitanje 23 pod đ treba zameniti sa: „*Da li ste Vi imali nezaštićene analne, vaginalne ili oralne seksualne odnose tokom proteklih 6 meseci?*“.

Resorno ministarstvo koje se bavi socijalnim pitanjima, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja posmatra civilno društvo kroz prizmu direktnih pružaoca usluga na lokalnom nivou. Uz doprinos unapređivanju zakonodavnog okvira, što je slučaj sa Izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti,

ova institucija naglašava da je tendencija da centri za socijalni rad više koriste kapacitete civilnog društva, naročito u oblasti LGBT prava.

U oblasti socijalne zaštite napravljeni su važni koraci tokom 2014. Jedan deo socijalnih radnika/ica u centrima za socijalni rad u Srbiji su senzibilisani i obučeni za rad i pružanje usluga socijalne zaštite LGBT osobama i članovima njihovih porodica, te sada u svakom centru za socijalni rad postoje kontakt osobe kojima se LGBT osobe i članovi njihovih porodica mogu obratiti za pomoć i savetovanje u procesu autovanja zbog porodičnih problema, i za druge usluge iz domena socijalne zaštite. Nažalost, informacija o kontakt osobama za LGBT nije dostupna javnosti, a treba da bude, pre svega, dostupna ovoj ciljnoj grupi. Sledeći problem na koji upozoravamo je nepostojanje konkretnog opisa posla za ovo radno mesto, a dodatno otežava njihov rad i to što im je ovo zapravo pridodat referat i nije osnovni deo posla.

Omladina, sport, kultura i mediji

U ovoj oblasti nosilac mera je Ministarstvo omladine i sporta. Iako je Akcioni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije jasno odredio meru za LGBT osobe – *Sprovedenje edukacije za mlade radi podsticanja tolerancije prema osetljivim društvenim grupama*, ovo Ministarstvo izveštava da se fokusiralo na aktivnosti usmerene na organizovanje edukacija mladih o osnovama interkulturalnog dijaloga sa novopridošlim migrantskim zajednicama. Zapažamo da, iako je pitanje mladih i sporta jedno od važnih oblasti u kojima se beleži porast diskriminacije i netolerancije, ovo ministarstvo nema konkretnu saradnju sa organizacijama civilnog društva koje se bave pravima LGBT/transpolnih osoba, i pored jasne opredeljenosti za saradnju sa udruženjima mladih. Naposletku, LGBT tema nije jasno zastupljena u konkursima niti edukacijama mladih koje raspisuje ova institucija. Važna aktivnost ovog ministarstva je borba protiv govora mržnje koju potpuno podržavamo. Ministarstvo se 2013. godine priključilo projektu Saveta Evrope u borbi protiv govora mržnje na internetu. Iako ne znamo kako se pozicionira LGBT tema u ovoj vrlo važnoj inicijativi i da li je u okviru aktivnosti bilo reči i o govoru mržnje prema LGBT osobama, jasno je da su aktivnosti ove vrste važne, a da je neophodno ciljano uključivati organizacije civilnog društva koje se bave određenom ciljnom grupom koja je u riziku od višestruke diskriminacije. Važno je napomenuti da su u Zakon o sportu¹⁶ unesene odredbe o unapređivanju ženskog sporta i položaja žena u sportu, zaštiti od diskriminacije, zaštiti sportista i uvođenju prekršajnih sankcija. Iako Akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period 2015. do 2017. godine sadrži aktivnosti usmerene na: uspostavljanje lokalnih servisa; razvoj programa za savetovanje i psihološku podršku mladima u riziku od socijalne isključenosti; razvoj programa obuke o rodnoj ravnopravnosti i rodnoj perspektivi; razvoj programa senzibilizacije zaposlenih u institucijama sistema u cilju efikasnije podrške mladima u riziku od socijalne isključenosti, čini se da se na terenu to ne sprovodi.

16 <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2016/3044-15%20lat.pdf> , posećeno 20. 02. 2016

PREPORUKE

Civilno društvo

Civilno društvo treba da se uključi u što većem broju u procese praćenja i procenjivanja (monitoringa i evaluacije) svih javnih politika, uključujući („*mainstrimujućí*“) konkretne probleme LGBT osoba i predlažući jasne i efikasne mere za prevazilaženje ovih problema.

Organizacije civilnog društva koje deluju na lokalnom nivou i smatraju se izvornim pokretom za prava LGBT osoba, tzv. „*grass roots*“ organizacije treba da ojačaju svoj rad, da budu vidljivije u lokalnoj zajednici i da uspostave ravnopravnu saradnju sa lokalnim institucijama.

Oblast višestruke diskriminacije, ukrštanje diskriminacija po različitim osnovama - nacionalna pripadnost, obrazovanje, invaliditet, seksualna orijentacija i sl. - treba da bude jedna od sveprožimajućih tema koju zastupaju sve organizacije civilnog društva, bez obzira na primarnu ciljnu grupu.

Nacionalne institucije

Neophodno je uspostaviti efikasan i održiv sistem praćenja realizacije strateških dokumenata i nezavisne evaluacije efekata realizovanih mera sa SMART indikatorima (kvantitativnim i kvalitativnim) za svaku društvenu grupu posebno.

Resorne institucije koje sprovode zakone i realizuju strateške dokumente moraju kontinuirano unapređivati veštine praćenja realizacije i izveštavanja. Način izveštavanja zainteresovane javnosti o realizaciji od strane resornih institucija mora biti jasan, sveobuhvatan i konkretan sa referisanjem na konkretnu ciljnu grupu sa konkretnim aktivnostima koje su realizovane.

Institucije na nacionalnom nivou treba da aktivno sarađuju sa organizacijama civilnog društva, posebno sa organizacijama koje direktno rade sa svojim ciljnim grupama.

Saradnja treba da se ogleda u podršci u radu organizacija civilnog društva, zajedničkim aktivnostima i pružanju informacija od javnog značaja.

Nacionalne institucije treba da omoguće učešće organizacija civilnog društva u kreiranju javnih politika u svim fazama ovog procesa uz uvažavanje iskustva direktnog rada sa određenom društvenom grupom.

Institucije na lokalnom nivou

Uspostaviti obavezujuću multisektorsku saradnju među institucijama na lokalnom nivou, uz razmenu modela dobre prakse i kontinuirano usavršavanje. Postojeći modeli umrežavanja – timovi za suzbijanje nasilja, timovi protiv trgovine ljudima i dr. – treba da budu prošireni sa predstavnicima LGBT organizacija koji će zastupati interese ove društvene grupe.

Lokalne institucije moraju efikasnije reagovati na slučajeve diskriminacije i sankcionisati ih i time kontinuirano slati poruku da je diskriminacija po svim osnovama društveno neprihvatljivo ponašanje.

Jedinice lokalne samouprave moraju se i strateški opredeliti za borbu protiv diskriminacije kroz pripremu/dopunu postojećih lokalnih strategija i operativnih i budžetiranih akcionih planova sa merama protiv diskriminacije LGBT osoba.

Mediji

Mediji moraju da izbegavaju senzacionalizam u izveštavanju o LGBT temama u skladu s etičkim izveštavanjem i poštovanjem standarda profesionalnog izveštavanja.

Medijski radnici i radnice moraju da unaprede svoje profesionalne veštine i edukuju se o problemima određene društvene grupe o kojoj izveštavaju, a potom i o terminima i izrazima koji nisu u skladu sa terminologijom i koriste one termine koje preporučuju same LGBT/trans osobe i aktivisti i aktivistkinje.

Donatori i međunarodne organizacije

Donatorske i međunarodne organizacije, kao važan društveni činilac u borbi za ravnopravno i socijalno odgovorno društvo, treba da usaglašavaju svoje strategije rada sa radom civilnog društva generalno, sa posebnim fokusom na organizacije koje se bave osetljivim društvenim grupama, kakva je i LGBT populacija.

Donatorske i međunarodne organizacije treba da vode aktivnu komunikaciju sa civilnim društvom u cilju što jasnijeg uvida u potrebe same zajednice koju civilno društvo predstavlja.

Konkursi koje raspisuje donatorske organizacije treba da imaju jednu od obaveznih tema borbu protiv diskriminacije, sa posebnim fokusom na društvene grupe koje su u povećanom riziku da budu diskriminisane.

UVOD

Poslednje decenije 20. veka i početak 21. veka ostaće zapamćene po sintagmi „ljudska prava“. Korpus ljudskih prava je nedeljiv i pripada svakom od nas, a u međunarodnom zakonodavstvu je još od 1948¹⁷. Međutim, Republika Srbija je tek Ustavom (2006)¹⁸ proklamovala načelo jednakih mogućnosti, zabrane diskriminacije, a ljudska prava su zagarantovana.

Iako ima pravni i institucionalni okvir za zaštitu od diskriminacije, Srbija je još daleko od tolerantnog društva u kome se različitosti neguju i poštuju, a svi građani i građanke imaju slobodan i olakšan pristup osnovnim pravima.

Praktikovanje ljudskih prava nailazi na niz prepreka, koje su ponekad nepremostive. Posebno se ističu određene društvene grupe kojima je i dalje otežan pristup osnovnim pravima. Teško je društvene grupe rangirati po stepenu izloženosti diskriminaciji. Svaka društvena grupa može pod određenim uslovima biti pogođena diskriminatornom praksom: romska zajednica je marginalizovana i diskriminisana u gotovo svim oblastima, osobe s invaliditetom su gotovo sporadično uključene u društveni život, homofobija je duboko ukorenjena u društvo, često skrivena, a najčešće indirektna i teško dokaziva, dok je načelo rodne ravnopravnosti najčešće samo deklarativna izjava.

Eliminisanje svih oblika diskriminacije danas je tekovina modernog, a karakteristika naprednog društva, dok je u procesu EU integracija za Republiku Srbiju važan standard koji mora biti dostignut, a prema osnovnačkom ugovoru Evropske unije i preduslov je za samo članstvo¹⁹. U Izveštaju Evropske komisije o napretku Republike Srbije u procesu evropskih integracija u 2015-oj godini navedeno je da u punoj meri treba obezbediti promovisanje i zaštitu prava najranjivijih i najviše diskriminiranih grupa, uključujući žene, LGBT populaciju, osobe sa invaliditetom i osobe koje žive sa HIV-om/sidom, i delotvorno sprovoditi istrage, gonjenje i kažnjavanje za krivična dela motivisana mržnjom.²⁰

Pristup osnovnim ljudskim pravima, zapošljavanju, pristup zdravstvenoj nezi i zaštiti, kao i socijalnoj zaštiti, pristup obrazovanju, procesima donošenja odluka za mnoge građane i građanke, koji pripadaju marginalizovanim društvenim grupama i dalje je otežan, neadekvatnog i nezadovoljavajućeg kvaliteta. Javni prostor u Republici Srbiji opterećen je govorom mržnje i nasiljem, a javno mnjenje u velikoj meri podstiče stereotipe i predrasude, naročito prema osobama drugačije seksualne orijentacije i rodnog identiteta, koje su u velikoj meri izložene diskriminaciji. Osim toga, osobe manjinske seksualne orijentacije i rodnog identiteta, kao i osobe koje podržavaju ostvarivanje prava LGBT osoba, takođe su izložene diskriminaciji i nasilju, ukl-

17 http://www.ombudsman.co.me/docs/izvjestaji/deklaracija_o_ljudskim_pravima.pdf

18 http://www.paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html

19 Prema ugovorima EU članstvo može da zatraži bilo koja evropska zemlja koja poštuje zajedničke vrednosti. Član 2 Ugovora o EU: *“Unija se zasniva na poštovanju ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući prava manjina. Te vrednosti su zajedničke članicama u društvu u kome vladaju pluralizam, odsustvo diskriminacije, tolerancija, pravda, solidarnost i ravnopravnost između muškaraca i žena”.*

20 http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/godinj_i_izvestaj_15_final.pdf, 10. 02. 2016.

jučujuć i fizičko nasilje i zlostavljanje. Alarmantna je pojava da mlade LGBT osobe, nakon što roditelji i članovi njihovih porodica saznaju za njihovu seksualnu orijentaciju i rodni identitet, budu odbačene od porodice zbog čega su prinuđene da napuste svoje domove. Mnoge od ovih osoba iz tog razloga napuštaju školovanje, a kako su nezaposlene i bez velikih mogućnosti zapošljavanja, često žive na ulici. U Republici Srbiji u ovom trenutku ne postoje sigurne kuće ili druge usluge privremenog zbrinjavanja, niti druge mere i usluge za mlade LGBT osobe u ovakvoj situaciji.

Beležimo, ipak, određene pomake u odnosu na 90-e godine 20. veka. Pored niza propisa kojima je regulisana zabrana diskriminacije i osigurana zaštita ljudskih prava, Republika Srbija je do danas ratifikovala ključne međunarodne sporazume i konvencije.

Njihova primena, međutim, i dalje je nedovoljna, neefikasna i često neadekvatna. Svi su saglasni da Republika Srbija ima uglavnom uspostavljen pravni i institucionalni okvir za borbu protiv diskriminacije, koji je značajno unapređen proteklih godina. Ustavom Republike Srbije (2006) zabranjena je diskriminacija po bilo kom osnovu i propisano je načelo jednakosti. Pored opšteg Zakona o zabrani diskriminacije,²¹ koji je usvojen 2009-e, postoje i zakoni koji se odnose na pojedinačne grupe, poput zakona o sprečavanju diskriminacije osoba s invaliditetom ili o ravnopravnosti polova²². Zakoni koji se odnose na različite oblasti poput obrazovanja²³ i zdravstvene zaštite takođe bliže uređuju ovo pitanje. Krivični zakonik²⁴ definiše diskriminaciju kao krivično delo i predviđa kaznu zatvora do tri godine za osobe koje zbog različitih ličnih svojstava uskrate ili ograniče ljudska prava garantovana Ustavom i drugim aktima. Izmenama Krivičnog zakonika iz decembra 2012. godine uveden je zločin iz mržnje, kao posebna okolnost za odmeravanje kazne ako je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Na trećem međunarodnom IDAHO forumu (*International Day Against Homophobia and Transphobia – IDAHO*), koji je održan u maju 2015. godine u Crnoj Gori, ministarka Jadranka Joksimović potpisala je zajedničku regionalnu *Izjavu o okončanju nasilja i zločina iz mržnje prema LGBT osobama*. Međutim, Zaštitnik građana u svom Godišnjem izveštaju za 2015. godinu nedvosmisleno poziva Vladu Republike Srbije da *“obezbedi puno ostvarivanje i zaštitu prava LGBTI osoba, a posebno zaštitu fizičkog i psihičkog integriteta”* i *“da organi javne vlasti kontinuirano sprovode mere i aktivnosti posvećene podizanju svesti javnosti o neophodnosti poštovanja prava LGBTI osoba”*²⁵.

21 http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije

22 http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ravnopravnosti_polova.html

23 <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%BE-%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B0-%D0%B8-%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%9A%D0%B0.pdf>

24 “Sl. glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014; http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html

25 <http://www.zastitnik.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/godisnji-izvestaji> , posećeno 15. 03. 2016.

POJAM I OBLICI DISKRIMINACIJE

Pojam diskriminacije

Diskriminacija je neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje prema osobi ili grupi na otvoren ili prikriiven način na osnovu stvarnih ili pretpostavljenih ličnih svojstava. To uključuje nedopušteno i neopravdano razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva, odnosno postupanja kojima se krši princip ravnopravnosti ili prava i slobode pojedinaca. Kao osnova za diskriminaciju u dokumentima o ljudskim pravima najčešće se navode rasa, pol, jezik, veroispovest, politička ili druga uverenja ili imovina. Prema Zakonu o zabrani diskriminacije lična svojstva su rasa, boja kože, preci, državljanstvo, nacionalna pripadnost, etničko poreklo, jezik, verska ili politička uverenja, pol, rodni identitet, seksualna orijentacija, invaliditet, bračni i porodični status, genetske osobenosti, zdravstveno stanje, imovinsko stanje, osuđivanost, starosna dob, izgled, članstvo u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama.

Diskriminacija je i postupanje na identičan način u nejednakim okolnostima ili različito postupanje kada nema relevantnih razlika između dve osobe ili dve situacije. To znači da jednakost ne sme biti formalna već suštinska. Razlikovanje je dopušteno ako je objektivno i srazmerno cilju koji se želi postići.

Oblici diskriminacije

Oblici diskriminacije su povreda načela jednakih prava i obaveza, zabrana pozivanja na odgovornost, udruživanje radi vršenja diskriminacije, govor mržnje, uznemiravanje i ponižavanje. Zabrana pozivanja na odgovornost je oblik diskriminacije kada se osoba koja se žali i traži zaštitu od diskriminacije ili namerava da pruži dokaze o tome, izlaže lošijem postupanju.

Teški oblici diskriminacije su, prema zakonu, izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti, propagiranje ili diskriminacije koju sprovode organi javne vlasti, propagiranje diskriminacije putem javnih glasila, kao i ropstvo, trgovina ljudima, aparthejd, genocid, etničko čišćenje i njihovo propagiranje. Težak oblik diskriminacije jeste kada je višestruka, odnosno po osnovu dva ili više ličnih svojstava, ili kada se ponavlja ili čini u dužem vremenskom periodu prema istoj osobi.

Direktna ili neposredna diskriminacija je kada se prema nekoj osobi nepovoljnije postupa u odnosu na druge u sličnoj situaciji na osnovu nekog ličnog svojstva. Kao primer navodimo ako neka osoba zbog svoje seksualne orijentacije ne može da se zaposli, dok istovremeno objektivni i opravdani kriterijumi, poput stručne sprema pri zapošljavanju, ne predstavljaju diskriminaciju.

Ivica Dačić, tadašnji premijer Republike Srbije, ministar unutrašnjih poslova u obraćanju medijima 23. septembra 2013. godine²⁶, samo pet dana pre nego što je Parada ponosa trebalo da se održi, izjavio je da po njegovom mišljenju biti homoseksualac nije normalno, niti prirodno. U izjavi Ivica Dačića koju su, pored ostalih, preneli i dnevni listovi Blic i Kurir, kao i portali Telegraf i B92, navedeno je: „Ravnopravni su sa ostalim građanima, ali nemoj da mi pričate da je to normalno kada nije. Ako je to normalno zašto samo izuzeci? Homoseksualci imaju ista prava, ali ne i da postavljaju pravila ponašanja. Nemam ja nikakvu mržnju prema njima, samo ne mogu da prihvatim da je to normalno, zato što nije prirodno”. On je tada naglasio da se još uvek ne zna da li će Parada ponosa biti održana, ali da nije normalno što to neko planira. U izjavi televiziji B92, koju su preneli brojni mediji, među kojima i Blic jedan od najtiražnijih dnevnih listova, Ivica Dačić je izjavio: „*Ne treba ulaziti u drugu krajnost i dodvoravati se njima. Treba li da postanem gej da bi to bilo proevropski.*”

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je zaključila da se ovim izjavama „podgrevaju” stereotipi prema LGBT osobama kao „bolesnim i neprirodnim”, kao i da su uznemirujuće i uvredljive jer podržavaju dalje produbljanje razlika između heteroseksualnih i homoseksualnih osoba.

Posredna diskriminacija je i kada se dve osobe u bitno različitom položaju tretiraju na isti način. U slučaju ove vrste diskriminacije ne mora nužno postojati namera da se diskriminiše.

Pritužba²⁷ M. V. protiv Vojske Republike Srbije, Ministarstva odbrane RS i ministra Bratislava Gašića zbog diskriminacije na osnovu rodnog identiteta. U toku postupka utvrđeno je da je M. V, major u Vojski Srbije, transpolna osoba, da ima preko 22 godine penzijskog staža, koji je u celosti ostvario na službi u Vojski Srbije i da je Uprava za ljudske resurse Generalštaba Vojske Srbije, uz predlog načelnika Generalštaba Vojske Srbije za prestanak profesionalne vojne službe M. V, uputila dopis Ministarstvu odbrane, u kojem je navedeno da je kod njega „ustanovljena psihijatrijska dijagnoza koja može uzrokovati štetne posledice po ugled Vojske Srbije”, da je, postupajući po predlogu, ministar odbrane doneo naredbu o prestanku profesionalne vojne službe M. V u kojoj je takođe navedeno da je kod njega „ustanovljena psihijatrijska dijagnoza koja može uzrokovati štetne posledice po ugled Vojske Srbije”. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je iznošenjem ovakvog stava prekršena odredba iz čl. 12. Zakona o zabrani diskriminacije, kojom je propisana zabrana uznemiravanja i ponižavajućeg postupanja.

26 <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/seksualna-orijentacija/pritu%C5%BEba-organizacije-l-protiv-predsednika-vlade-srbije-zbog-diskriminacije-po-osnovu-seksualne-orijentacije-u-oblasti-jav>

27 <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/pretraga-google/?q=major>

Sistemska diskriminacija

Sistemska diskriminacija je posledica opšte politike neke institucije ili zemlje. Predstavlja kombinaciju više faktora i praksi, pri čemu ne mora postojati namera da se diskriminiše. Ovaj vid se često dokazuje statističkim podacima koji ukazuju na disproporcije.

S. R. iz K. podneo je 22. avgusta 2014. godine pritužbu²⁸ protiv dr O. J, predsednice i dr M. I. V, članice Prvostepene lekarske komisije Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje, Filijale za toplički okrug, Ispostave u Kuršumliji. U pritužbi je navedeno:

- da je Republičkom fondu za zdravstveno osiguranje podneo zahtev za rehabilitaciju koja mu je neophodna zbog predstojeće operacije prilagođavanja pola;
- da je Prvostepena lekarska komisija odbila zahtev 21. avgusta 2014. godine, a da su ga predsednica i članica komisije vređale, ponižavale, otvoreno mu se podsmevale i diskriminisale ga na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, kao i da su mu rekle da „takvima poput njega ne treba dozvoliti lečenje nigde i da ih treba proterati iz zemlje“;
- da je o slučaju obavestio A. R, zamenicu direktora RFZO i I. K, direktora RFZO, Filijale za toplički okrug;
- da se usled verbalnog napada njegovo zdravstveno stanje pogoršalo, da je intervenisala hitna pomoć koja mu je ukazala pomoć i propisala terapiju.

Pozitivna diskriminacija ili preferencijalni tretman

Pozitivna diskriminacija, preferencijalni tretman ili afirmativna akcija predstavlja sistemske mere koje se uvode kako bi se izjednačile mogućnosti i ostvarila prava, a ne samo formalna jednakost pripadnika neke društvene grupe, kao što su žene, romska zajednica ili osobe sa invaliditetom. Ustav Republike Srbije je jedan od retkih ustava koji izričito dozvoljavaju mere afirmativne akcije.

Ipsos Strategic Marketing je međunarodno preduzeće u Republici Srbiji, koje u praksi sprovodi politike zapošljavanja teže zapošljivih grupa, na primer osoba sa invaliditetom, trans osoba koje su, na primer, u fazi tranzicije i nemaju odgovarajuće lične dokumente.

28 <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/seksualna-orijentacija/pritu%C5%BEba-s-r-protiv-dr-o-j-i-dr-m-i-v-zbog-diskriminacije-po-osnovu-seksualne-orijentacije-u-oblasti-pru%C5%BEanja>

ISTORIJAT ZABRANE DISKRIMINACIJE

Zakon koji reguliše zabranu diskriminacije jedna je od obaveza procesa EU integracija, ali je bio i preduslov za ukidanje viza za zemlje šengenskog sporazuma. Tadašnja Vlada Republike Srbije (tokom 2008-2009) je morala privesti kraju dugu borbu za uspostavljanje sveobuhvatnog sistema zaštite od diskriminacije, koja je trajala više od pet godina. Zakon o zabrani diskriminacije usvaja se marta 2009. godine uz teškoće, bez jedinstva vladajućeg bloka, uz brojne opstrukcije, ali i uz određene izmene koje su tražile tradicionalne crkve. U članu 18, koji se odnosi na zabranu verske diskriminacije precizirano je da se neće smatrati diskriminacijom postupanje sveštenika i verskih službenika koje je u skladu sa doktrinom, uverenjima ili ciljevima crkava i verskih zajednica registrovanih u skladu sa zakonom. Iz člana 21 izbrisan je stav koji se odnosi na transseksualce jer je njegova suština sadržana u drugim odredbama istog predloga u kojima je predviđena zabrana diskriminacije prema rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji. Vlada nije pristala da odbaci taj član, koji je izazvao najviše polemike, a propisuje zabranu diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Zakonom o zabrani diskriminacije uređuje se opšta zabrana diskriminacije, oblici i slučajevi i postupci zaštite od diskriminacije. Zakon predviđa i sudsku zaštitu od diskriminacije, a propisano je da su kazne prekršajne, u skladu sa Zakonom o prekršajima²⁹. Zakonom su označeni posebni slučajevi diskriminacije koji se zabranjuju: diskriminacija u postupcima pred organima javne vlasti, diskriminacija u oblasti rada, u pružanju javnih usluga i korišćenju objekata i površina, verska diskriminacija, u oblasti obrazovanja i stručnog osposobljavanja, na osnovu pola, seksualne opredeljenosti, prema deci, na osnovu starosnog doba, nacionalnih manjina, zbog političke ili sindikalne pripadnosti, diskriminacija osoba sa invaliditetom ili uopšte s obzirom na zdravstveno stanje.

Važnost ovog zakona ogleda se i u ustanovljavanju institucije Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, kao nezavisnog državnog organa. Upravo je na inicijativu ove institucije pokrenuta izrada strateškog dokumenta koji će regulisati prevenciju, nadzor i sprečavanje slučajeva diskriminacije. Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije usvojena je juna 2013. godine, a prateći Akcioni plan za njeno sprovođenje 2014. godine.

DOSLEDNA PRIMENA ZAKONA

I pored odgovarajućeg zakonskog okvira protiv diskriminacije, zakoni se ne sprovode dovoljno efikasno, a jedan od razloga je nepostojanje podzakonskih akata ili kažnjenje njihovog donošenja i stupanja na snagu. Nepostojanje dovoljno efikasnih i delotvornih pravnih mehanizama protiv diskriminacije dovodi do malog broja procesuiranih dela, a time se obeshrabruje i onako mali broj žrtava diskriminacije koji prijavljuju slučajeve. Nadzor i praćenje pojava oblika diskriminacije i primene zakona, ali i primene posebnih mera, takođe je veliki nedostatak koji koči doslednu i efikasnu primenu zakona u celini.

29 "Sl. glasnik RS", br. 65/2013 i 13/2016, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_prekrhajima.html

OSETLJIVE DRUŠTVENE GRUPE

Određene kategorije stanovništva su posebno ranjive i izložene diskriminaciji: osobe sa invaliditetom, osobe sa psihičkim i intelektualnim poteškoćama, žene, starije osobe, Romi i Romkinje i seksualne manjine.

LGBT osobe

Prema izveštaju Agencije za osnovna prava EU (FRA) u Uniji se dve od tri osobe istopolne seksualne orijentacije ili 66% ne usuđuju da u javnosti iskažu svoju orijentaciju, a to se ne usuđuje i tri četvrtine homoseksualaca.

Četvrtina ispitanika ili 26% su u poslednjih pet godina bili žrtve nasilja, a ta stopa raste na 35% kod transrodnih osoba. U toj grupi 28% je reklo da je bilo više od tri puta za poslednjih godinu dana fizički napadnuto i da su im upućivane pretnje.

U Republici Srbiji su homofobija i predrasude prema LGBT osobama duboko ukorenjene, a aktivnosti pokrenute sa ciljem promovisanja ljudskih prava ove društvene grupe uglavnom su praćene snažnim i negativnim reakcijama javnosti, a neretko se beleži i fizički napad ekstremističkih grupa i pojedinaca. Tokom 2014. sprovedeno je istraživanje „Percepcija javnosti u Srbiji o ljudskim pravima LGBTTIQ građana“³⁰ koje je pokazalo da tek 10 % ispitanih poznaje neku LGBT osobu i da samo 6% od ukupno ispitanih smatra da su LGBT osobe najviše izložene diskriminaciji u Srbiji. Istopolni brakovi prihvatljivi su tek svakoj osmoj osobi koja živi u Srbiji. Ispitanici³¹ smatraju da predstavnici organa javne vlasti imaju predrasude prema određenim grupama, posebno prema LGBT populaciji, pripadnicima malih verskih zajednica, osobama koje žive sa HIV-om. Istraživanje stavova policijskih službenika o diskriminaciji pokazalo je da 79% njih smatra da diskriminacija postoji i da su njoj najviše izloženi pripadnici LGBT populacije i osobe koje žive sa HIV-om.

U 2014. godini zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije Poverenici za zaštitu ravnopravnosti podneto je ukupno 18 pritužbi (2,6% od ukupnog broja pritužbi), što je znatno manji broj u odnosu na 2013. godinu, kada je podneto 25 pritužbi. Poverenica je tokom 2014. godine dala šest mišljenja od čega je u četiri utvrđena diskriminacija, a u dva nije. Najviše pritužbi su podnela fizička lica, i to zbog diskriminacije u oblasti zapošljavanja i radnih odnosa. Od ukupnog broja pritužbi koje su podnete tokom 2015. godine³², 31

30 *Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji*, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, UNPD, CeSID, 2013. Dostupno na <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/istra%C5%BEivanja/istra%C5%BEivanje-javnog-mnenja-odnos-gra%C4%91ana-prema-diskriminaciji-u-srbiji>

31 *Odnos predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji*, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, UNPD, IPSOS, 2013. Dostupno na <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/istra%C5%BEivanja/istra%-C5%BEivanje-odnos-predstavnika-organa-javne-vlasti-prema-diskriminaciji-u-srbiji>

32 Godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/izve%C5%A1taji/izve%C5%A1taji>,

pritužba podneta je zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, čime je procenat pritužbi po ovom osnovu porastao na 4,8% u odnosu na prošlogodišnjih 2,6%. Imajući u vidu da je broj pritužbi po ovom osnovu u 2014. godini iznosio svega 18, može se reći da postoji određeni porast broja pritužbi zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Ipak, ni ovaj broj pritužbi ne oslikava položaj LGBT populacije u Republici Srbiji. U svom Godišnjem izveštaju za 2015. godinu³³ Poverenica naglašava „*da bi pravni i institucionalni okvir za zaštitu prava LGBT osoba bio efikasan, neophodno je da se poveća stepen poverenja LGBT osoba u institucije, odnosno smanji postojeći nivo stereotipa i homofobije u institucijama sistema koji bi trebalo da im pruži zaštitu*“.

METODOLOGIJA

Ovaj izveštaj nastao je kao potreba civilnog društva da aktivno učestvuje u kreiranju javnih politika i doprinese adekvatnijem zadovoljavanju potreba građana i građanki.

Polazna osnova za izradu metodologije bila je Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije (2013-18) i prateći Akcioni plan za njeno sprovođenje (2014-2018).

Metodološki gledano ovaj izveštaj prati oblasti o kojima govori Izveštaj o praćenju implementacije Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine³⁴, koji obuhvata četvrti kvartal 2014. i prvi kvartal 2015. godine, a pripremila ga je Kancelarija za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije novembra 2015. godine na osnovu upitnika koji su popunjavale resorne institucije koje su nosioci određenih aktivnosti.

LABRIS je tokom septembra 2015. i februara 2016. godine poslao upitnik sa pitanjima o realizaciji mera i aktivnosti koje propisuje Akcioni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine, na adrese 12 institucija:

Ministarstvo pravde
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
Ministarstvo zdravlja
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ministarstvo omladine i sporta
Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave
Ministarstvo kulture i informisanja
Stalna konferencija gradova i opština

15. 03. 2016.

33 Isto

34 <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/yljudska-prava/strategije>, 10. 02. 2016.

Kancelarija za ljudska i manjinska prava
Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja
Pravosudna akademija
Služba za upravljanje kadrovima Vlade Republike Srbije (SUK)

Pitanja u upitniku su pratila aktivnosti predviđene Akcionim planom za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije, kao i dodatna pitanja u vezi s kapacitetom institucije, budžetiranjem ovih aktivnosti, zatim o usklađivanju s ostalim sektorima i uključivanju civilnog društva u kreiranje i realizaciju aktivnosti. Do kraja aprila 2016. godine LABRISU je stigao odgovor svih 12 institucija.

Jedna od osnovnih aktivnosti LABRISA je praćenje i analiza javnih politika u oblasti ljudskih prava LGBTIQ zajednice i beleženje slučajeva diskriminacije. Tako su se u ovom izveštaju našli i podaci koje je LABRIS prikupio tokom perioda koji pokriva državni izveštaj o primeni Akcionog plana.

JAVNE POLITIKE U FUNKCIJI IZGRADNJE PRAVEDNOG DRUŠTVA

Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije (2013-2018)

Akcioni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije u periodu od 2014. do 2018.

Donošenjem Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period 2013-2018, juna 2013. godine, Republika Srbija se opredelila za sistemsku izgradnju institucionalnog i zakonodavnog okvira kao i mehanizama borbe protiv diskriminacije.

Vlada Republike Srbije usvojila je oktobra 2014. Akcioni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine, kao operativni dokument. Ovaj dokument usklađen je sa akcionim planovima za pridruživanje Evropskoj uniji za pregovaračka poglavlja 23 i 24. Kroz Akcioni plan preciziran je i okvir za sprovođenje strateških ciljeva, koji je omogućio realizaciju ciljeva i mera utvrđenih Strategijom i sistemski nadzor nad njenim sprovođenjem. Ovaj dokument propisuje konkretne mere i aktivnosti koje treba da dovedu do realizacije strateških ciljeva. Zatim postavlja rokove, zaduženja i potrebna sredstva za implementaciju. Pored toga definisani su i indikatori ispunjenosti aktivnosti, na osnovu kojih će se pratiti stepen njihove realizacije, pokazatelji za procenu uspešnosti postavljenih ciljeva i potrebni resursi za realizaciju utvrđenih mera. Takođe, Kancelarija za ljudska i manjinska prava koristiće indikatore ispunjenosti aktivnosti.

Donošenje Strategije i pratećeg Akcionog plana za primenu prevencije i zaštite od diskriminacije je važan korak napred u opštem procesu Evropskih integracija i reformi u oblasti antidiskriminacije. U pripremi ovih dokumenata učestvovala su resorna ministarstva, tim nezavisnih eksperata i predstavnici civilnog društva, a radom je koordinirala Kancelarija za ljudska i manjinska prava.

dr Zorica Mršević o učešću u kreiranju Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije i pratećeg Akcionog plana

„Rad na Strategiji prevencije i zaštite od diskriminacije i pratećem Akcionom planu iz današnje perspektive je bio jedan profesionalno vrlo izazovan, ali istovremeno i prijatan posao, nešto što sam sa radošću radila imajući u vidu korist tih dokumenata za LGBT populaciju. Možda najgori momenat se desio na samom početku mog rada na LGBT delu Strategije kada sam dobila upozorenje da tu ne sme da bude reči o istopolnim brakovima i održavanju parade ponosa, navodno po nalogu tadašnje (neke, ne znam koje) državne sekretarke. Požalila sam se na tu situaciju i nekim Labrisovkama, a obratila sam se i tadašnjem direktoru Kancelarije za ljudska i manjinska prava, Dušanu Ignjatoviću, sa molbom da nađemo rešenje jer ja svoj rad na Strategiji bez mogućnosti da budu obuhvaćena i ta dva elementa, nisam videla kao svrhovit i samim tim ni moguć. Naišla sam na njegovo potpuno razumevanje, i on se lično angažovao oko formulacija koje bi omogućile i prisustvo tih elemenata u tekstu Strategije na najmanje sporan način. Te jezičke akrobacije su bile ponekada smešne, tipa da će se „*razmotriti mogućnost razmatranja mogućnosti da se omogući razmatranje...*“. Kriza je ipak prevaziđena i kada je gosp. Ignjatović otišao sa tog mesta, sve dogovoreno među nama je nastavljeno, i niko više nikada nije pravio slične probleme, niti postavljao slične zahteve, a smešne formulacije su dosta ublažene. Od manje prijatnih okolnosti sećam se dobro da su rokovi svih faza stalno bili prekratki, da se stalno očekivalo da napišemo pojedine delove maltene preko noći, da se kašnjenje nikako nije tolerisalo, tako da sam u to vreme bila hronično neispavana i povremeno potpuno iscrpljena. Dobro je bilo što su u izradi Strategije učestvovala/i kompetentne i kvalitetne predstavnice i predstavnici vodećih NVO-a iz oblasti LGBT ljudskih prava, i da smo odlično saradivali. Loše je bilo što se saradnja sa NVO-ima nije očekivala da je došao na red rad na Akcionom planu. Imajući u vidu značaj posebno Labrisa i Jukoma u izradi LGBT dela Strategije, ja sam se i kod Akcionog plana oslanjala na njihovu pomoć i iskustva, iako su rokovi kod izrade tog dokumenta bili tek posebno kratki (ponekad sam imala utisak, baš zato da bi se iz te faze eliminisala pomoć sa strane), pa sam neke njihove inpute tražila i dobijala bukvalno preko noći. I danas s ponosom ističem u svojoj profesionalnoj biografiji da je moj doprinos Strategiji bio rad na onom njenom delu koji se odnosio na LGBT situaciju.

Akcionni plan za Poglavlje 23

U skladu sa preporukama TAIEK eksperta, i Smernicama za uključivanje organizacija civilnog društva u procesu donošenja propisa koje je donela Vlada Republike Srbije, organizacije civilnog društva su pozvane da daju svoje predloge u vezi sa sadržinom Akcionog plana, a određeni broj sugestija civilnog društva je usvojen i implementiran u vidu aktivnosti. Uz podršku GiZ-a, za 150 predstavnika organizacija civilnog društva održana je radionica na temu *“uloge civilnog društva u kreiranju reformskih koraka tokom pregovaračkog procesa”*.

Neki komentari su implementirani u sadržinu aktivnosti, a o obimu i načinu usvajanja pojedinih komentara civilno društvo zna vrlo malo. Čini se, ipak, da su usvojeni tzv. kozmetički komentari, a da su glavne zamerke civilnog društva ostale izvan ovog dokumenta.

Organizacije civilnog društva su formirale nekoliko koalicija koje imaju za cilj praćenje procesa EU pregovora, kao i mehanizam saradnje sa Vladom i Narodnom skupštinom - Nacionalni konvent o Evropskoj uniji koji okuplja oko 300 organizacija koje prate proces pregovora po pregovaračkim poglavljima. Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom je tokom 2013, 2014. i 2015. godine, u saradnji sa Pregovaračkim timom za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji i nadležnim institucijama za odgovarajuća pregovaračka poglavlja, radila na uključivanju organizacija civilnog društva u proces pregovora o pristupanju. Dosadašnji modaliteti učešća organizacija civilnog društva u ovom procesu obuhvatali su, pre svega, praćenje internet prenosa sednica eksplanatornog analitičkog pregleda usklađenosti zakonodavstva Republike Srbije sa pravnim tekovinama EU (skrining), učešće u pripremi bilateralnog skrininga za pojedina poglavlja, brifing sastanke radi informisanja organizacija civilnog društva o održanim bilateralnim skriningima kao i učešće u izradi Akcionog plana za pregovaračko poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava.

Iskustva civilnog društva u izradi Akcionog plana za pregovaračko poglavlje 23 - Pravosuđe i osnovna prava

Civilno društvo je stalo da proces pridruživanja EU mora biti iskorišćen kao pokretač značajnih reformskih promena u vezi sa radom pravosuđa i borbom protiv korupcije, a ne samo formalnog ispunjavanja uslova koji budu dogovoreni sa EU. Čini se, međutim, da se proces EU integracija nedovoljno koristi da bi se određena pitanja jasno pozicionirala na političkoj agendi Republike Srbije. Iako su organizacije civilnog društva aktivno radile na komentarima akcionih planova za pregovaračka poglavlja 23 i 24, i argumentovano predlagale određene mere i aktivnosti, mnogi predlozi zapravo nisu ostali u konačnom tekstu Akcionog plana za Pregovaračko poglavlje 23³⁵.

Činjenica je da su neke od sugestija prihvaćene, ali su istovremeno odbijeni brojni predlozi, kao što je predlog da se unesu merljivi indikatori koji su preduslovi za efikasno sprovođenje, ali i praćenje implementacije ovog dokumenta. Ipak, ovaj dokument donosi važnu meru koja se odnosi na unapređivanje kvaliteta sadržaja udžbenika, nastavnih planova i programa kao i drugih nastavnih materijala na svim nivoima obrazovanja sa ciljem eliminisanja diskriminatornih sadržaja.

35 <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/9849/finalna-verzija-akcionog-plana-za-pregovaranje-poglavlja-23-koja-je-usaglase-na-sa-poslednjim-preporukama-i-potvrdjena-od-strane-evropske-komisije-u-briselu-.php>

INSTITUCIONALNI OKVIR ZA SPROVOĐENJE JAVNIH POLITIKA U OBLASTI BORBE PROTIV DISKRIMINACIJE, SA POSEBNIM OSVRTOM NA LGBT TEMU

Nacionalni nivo

- *Savet za praćenje realizacije Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine* - Iako brojne organizacije prate sprovođenje Strategije, u cilju što efikasnije primene Akcionog plana, formiran je Savet za praćenje realizacije Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. Godine, čija funkcija je da prati napredak u izvršenju mera, sprovođenju aktivnosti, poštovanju predviđenih rokova i da blagovremeno upozorava na izazove u izvršenju mera u okviru realizacije Akcionog plana za primenu Strategije. Prema Odluci o osnivanju Savet, po potrebi, može pozivati predstavnike drugih državnih organa i organizacija i udruženja da prisustvuju sednicama Saveta. Do sada je Savet za kontakt osobe u ministarstvima i predstavnike i predstavnice civilnog društva organizovao set obuka, sa ciljem izgradnje kapaciteta, postizanje kontinuiteta u izveštavanju, kao i kvaliteta izveštaja i uspostavljanja sistema ranog upozoravanja. Predstavnik organizacija civilnog društva u Savetu je Milan Antonijević iz YUKOM-a.
- *Kancelarija za ljudska i manjinska prava* je resorna institucija za realizaciju Strategije. Kancelarija je formirana avgusta 2012. godine kao služba Vlade, koja obavlja stručne poslove za potrebe Vlade i nadležnih ministarstava koji se odnose na: zaštitu i unapređenje ljudskih i manjinskih prava; praćenje usaglašenosti domaćih propisa sa međunarodnim ugovorima i drugim međunarodnim aktima o ljudskim i manjinskim pravima i iniciranje izmena domaćih propisa. Kancelarija koordinira pripremu državnih izveštaja o sprovođenju 8 osnovnih međunarodnih ugovora iz oblasti ljudskih prava koje je Republika Srbija ratifikovala. Prioriteti u radu Kancelarije - Zaštita i unapređivanje ljudskih i manjinskih prava, u skladu sa najvišim standardima UN, Saveta Evrope, Evropske unije i OEBS; - Borba protiv diskriminacije i podsticanje pozitivnog delovanja šire društvene zajednice prema pojedinim osetljivim društvenim grupama i prema osobama iz tih grupa, kao što su između ostalih, pripadnici nacionalnih manjina, sa posebnim fokusom na Rome, zatim, žene, LGBT osobe i višestruko diskriminisane osobe.

Pravilnikom o unutrašnjem uređenju u Kancelariji je formiran Sektor za unapređenje i zaštitu ljudskih prava u okviru koga deluje unutrašnja jedinica – Grupa za antidiskriminaciju sa poslovima koji se odnose na realizaciju i praćenje Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije. Kancelarija za ljudska i manjinska prava i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti realizuju tvining projekat „Podrška unapređenju ljudskih prava – nulta tolerancija diskriminacije“ (IPA 2013) čiji je cilj osnaživanje kapaciteta relevantnih institucija u implementaciji antidiskriminacionih politika na nacionalnom i lokalnom nivou.

Kancelarija realizuje projekat „Stvaranje tolerancije i razumevanja prema LGBTI populaciji u srpskom društvu”.

Ministarstvo unutrašnjih poslova duži niz godina preduzima aktivnosti na unapređivanju komunikacije, bezbednosne zaštite i ostvarivanju prava osetljivih grupa.

a) Razvoj policijske etike i obuke:

- 2014 – imenovani su oficiri za vezu sa LGBT populacijom, sa ciljem da u narednom periodu, u saradnji sa LGBT zajednicom, razvijaju komunikaciju i saradnju radi unapređenja bezbednosne zaštite LGBT zajednice;
- Program stručnog usavršavanja policijskih službenika MUP-a. U periodu 2010-2015. godine realizovani su seminari na temu „Rad policije u marginalizovanim, manjinskim i socijalno ranjivim grupama“ i „Sprovođenje antidiskriminacionih politika“;

b) Unapređuje se bezbednosna zaštita:

- kroz razvoj interventnog reagovanja, uz nastojanje da se u svim slučajevima kada dođe do ugrožavanja LGBT osoba rasvetle sve okolnosti slučaja i počinioci privedu organima gonjenja. Ovi slučajevi su u samom vrhu prioriteta u radu policije.
- kroz preventivno delovanje, teži se da policijski službenici budu prisutni na području objekata gde se okupljaju lica različite seksualne orijentacije radi ostvarivanja njihove bezbednosti.

MUP je razvio mehanizme odgovornosti za neprofesionalno postupanje i u okviru toga eventualnu diskriminaciju po bilo kom osnovu. Ti mehanizmi su razvijeni i primenjuju se kroz poslove Sektora unutrašnje kontrole, neposrednu kontrolu rada od strane rukovodilaca i linijskih službi, kao i kroz pritužbeni postupak. Činjenica je da je u periodu 2013-2016. godine smanjen broj pritužbi za neosnovano legitimisanje i privođenje pripadnika LGBT od strane policijskih službenika.

MUP je imenovao savetnika ministra za člana Saveta za praćenje realizacije Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije, kao i zamenika člana i kontakt osobu, čime su stvorene pretpostavke za aktivnu komunikaciju i praćenje realizacije mera.

U Sektoru za ljudske resurse sistematizovano je radno mesto *Specijalista za razvoj aspekata jednakih mogućnosti u politikama ljudskih resursa*. Zaposleni obavlja sledeće poslove:

- predlaže, izrađuje i učestvuje u sprovođenju aspekata politika i procedura koji se odnose na jednake mogućnosti zaposlenja;
- razvija preduslove za poštovanje principa jednakih mogućnosti zaposlenih, u saradnji sa drugim organizacionim jedinicama i zainteresovanim stranama;

- informiše zaposlene iz oblasti ostvarivanja prava u oblasti jednakih mogućnosti, u skladu sa aktuelnim strateškim opredeljenjem ministarstva i važećim domaćim i stranim pravnim aktima;
- prikuplja i analizira podatke o implementaciji i efektima postojećih aktivnosti koje podržavaju principe jednakih mogućnosti za sve zaposlene.

-

U određenim organizacionim jedinicama u sedištu Ministarstva i područnim policijskim upravama sistematizovana su radna mesta – poslovi prevencije i poslovi rada policije u zajednici.

Policijski službenici raspoređeni na ovim radnim mestima obavljaju policijske poslove primenom policijskih mera i radnji i kroz policijska ovlašćenja sprovode ove aktivnosti u oblasti prevencije i rada policije u zajednici. Sagledavaju, analiziraju, proučavaju i sprovode aktivnosti na obezbeđivanju jedinstvenog vršenja poslova i predlažu mere za unapređivanje, u skladu sa savremenim standardima policijskog rada, sa ciljem i na način da se svakome obezbedi jednaka zaštita bezbednosti, prava i slobode, primeni zakon i podrži vladavina prava.

Takođe, policijski službenici ostvaruju saradnju i sa predstavnicima organizacionih jedinica MUP-a u cilju koordinacije postupanja i razmene iskustva i radi pružanja stručne pomoći, kao i sa predstavnicima drugih državnih organa i drugim društvenim subjektima radi ostvarivanja i unapređivanja saradnje u cilju realizacije partnerstva policije sa zajednicom, između ostalog i praćenja realizacije projekata, akcionih planova i sl.

Predstavnici Ministarstva, iz delokruga svog rada, ostvaruju kontinuiranu saradnju sa nadležnim institucijama i organizacijama koji su nosioci i realizatori aktivnosti iz Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije. MUP najčešće saraduje sa Kancelarijom za ljudska i manjinska prava, a saradnja je intenzivna i u realizaciji projekta „*Stvaranje tolerancije i razumevanja prema LGBTI populaciji u srpskom društvu*“ i na projektu iz IPA 2013 „*Podrška unapređenju ljudskih i manjinskih prava i nulta tolerancija za diskriminaciju*“.

- *Ministarstvo prosvete nauke i tehnološkog razvoja* - Tokom 2015. godine, Ministarstvo je formiralo nekoliko važnih podsistema: Grupu za obrazovanje manjina i ljudska i manjinska prava u obrazovanju, Grupu za socijalnu inkluziju i Grupu za zaštitu od nasilja i diskriminacije. Pored navedenih grupa, u sprečavanju i suzbijanju diskriminacije aktivno učestvuju i:
- Odeljenje za inspeksijske poslove u ustanovama predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja i
- Odsek za inspeksijske poslove u ustanovama visokog obrazovanja i nauke i učeničkog i studentskog standarda.

Takođe, obrazovno-vaspitne ustanove imaju definisane aktivnosti koje se odnose na prevenciju svih oblika nasilja, diskriminacije i segregacije u svojim razvojnim planovima i godišnjim planovima rada, kao i plan rada tima za zaštitu od nasilja.

U saradnji sa policijskim upravama, centrima za socijalni rad, zdravstvenim centrima i vladinim i nevladinim organizacijama realizuju se predavanja za učenike, nastavnike i/ili roditelje na temu rodne ravnopravnosti, porodičnog nasilja, seksualnog nasilja, diskriminacije, digitalnog nasilja i sl.

I pored jasne rešenosti ove institucije da u centar obrazovnog sistema stavi dete i njegova prava, nije jasno kako ustanove preveniraju slučajeve nasilja prema LGBT mladima, kako se pristupa LGBT temi, koliko je ova oblast zastupljena u razvojnim godišnjim planovima obrazovno-vaspitnih ustanova i na koji način se rešavaju eventualni problemi.

Ovo Ministarstvo je imenovalo osobu, i zamenu, koje su zadužene za realizaciju i praćenje Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije i pratećeg Akcionog plana.

Aleksa Janković se ubio 10. maja 2011. godine skokom sa trećeg sprata.

U školi "Sreten Mladenović Mika" u Nišu zlostavljan je od svojih vršnjaka toliko da je dobio potres mozga i završio sa longetom. Za osam meseci tukli su ga osam puta, vređali, jurili, pretili. Njegovi roditelji su uporno tražili pomoć od škole i nadležnih, ali na pomoć nisu nailazili. Posle ovog tragičnog slučaja, trojica maloletnika su osuđena na maksimalne kazne za svoj uzrast. Vođa grupe "batinaša" dobio je pojačan vaspitni nadzor od šest meseci do dve godine, a druga dvojica dečaka po ukor suda. Školu u koju je Aleksa išao sud je kaznio sa pola miliona dinara, a direktorku Suzanu Popović Ickovski sa 50.000 dinara.

Proglašeni su krivima jer "nisu uopšte ili blagovremeno preuzeli bilo kakve ili odgovarajuće mere propisane Pravilnikom o protokolu postupanja u obrazovnoj ustanovi u slučaju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja".

- Ministarstvo kulture i informisanja - imenovalo je osobu i zamenu za praćenje Akcionog plana, koje su pohađale dvodnevni trening za praćenje primene Akcionog plana i izveštavanje. U ovoj instituciji postoje dva radna mesta u čiju nadležnost može doći i tema LGBT. Nesumnjivo je da Ministarstvo kulture i informisanja dosta polaže na promociju ljudskih prava, ovo je jedno od retkih ministarstava koje ima posebnu budžetsku liniju za programe namenjene LGBT osobama (290,000,00 za 2014). Saradnja sa organizacijama civilnog društva ogleda se u podršci projektnim predlozima, u 2014-oj podržana je jedna organizacija, a 2015-e dve organizacije u ukupnom iznosu od 1,043,000 dinara.
- Ministarstvo omladine i sporta - lako je ova institucija imenovala kontakt osobu (i zamenu) za praćenje Akcionog plana i izveštavanje, a mladi i sport su jedno od važnijih društvenih pitanja, LGBT tema je potpuno nevidljiva u aktivnostima ovog ministarstva.
- Stalna konferencija opština i gradova – SKGO – kao organizacija koja okuplja i zastupa interese jedinica lokalnih samouprava u procesu definisanja strateških pravaca i donošenja propisa od značaja

za lokalnu samoupravu, značajno bi bilo uključivanje LGBT teme. Iako je za svaku pohvalu bavljenje rodnom ravnopravnošću i posmatranje LGBT teme kao sastavnog dela ove oblasti, nije sasvim jasno da li se SKGO, u okviru rodne ravnopravnosti ili izvan ove teme, bavio ili bavi LGBT temom i na koji način, da li je ova tema i u kom obimu uključena u analize koje su važan deo kreiranja javnih politika, naročito na lokalnom nivou.

Nezavisne institucije

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti

Sistem zaštite od diskriminacije, koji je zaokružen uvođenjem institucije Poverenika za ravnopravnost, građen je više godina, uz povremeni otpor u konzervativnom delu javnosti i političkom spektru. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti predstavlja centralno nacionalno telo za zaštitu od diskriminacije. Opseg Poverenikovog posla obuhvata: zaštitu od diskriminacije, zaštitu jednakosti i nadziranje sprovođenja zakona i politika protiv diskriminacije. Iako Poverenik nema nadležnost da određuje novčane ili bilo kakve druge kazne, ima određene nadležnosti na raspolaganju - prima i proučava žalbe, daje predloge i upozorenja, podnosi tužbe za diskriminaciju, podnosi manje prekršajne naloge, nadzire sprovođenje zakona i drugih regulativa. Postupa po pritužbama u slučajevima diskriminacije, ali nije ovlašćen da sam pokrene postupak. On može da podnese tužbu u ime oštećene osobe, uz njen pisani pristanak, ukazuje na nedozvoljene oblike ponašanja i izriče preventivne mere - opomene.

Tokom 2015. godine Poverenica je dala ukupno 5 mišljenja, 5 saopštenja i upozorenja, a razmatrana je 31 pritužba podneta zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, čime je procenat pritužbi po ovom osnovu porastao na 4,8% u odnosu na 2,6% koliko je bilo 2014.³⁶. Najveći broj pritužbi, više od 50%, podnele su organizacije civilnog društva, što je razumljivo, imajući u vidu da postoji veliki strah kod LGBT osoba od viktimizacije i stigmatizacije. To je ujedno i uzrok nedovoljnog broja pritužbi po ovom osnovu, imajući u vidu da su LGBT osobe neretko zabrinute i za ličnu bezbednost. Najviše pritužbi po ovom osnovu odnose se na oblast javnog informisanja, čak 21 pritužba zbog seksualne orijentacije i 17 pritužbi zbog rodnog identiteta. U toku 2015. godine podneto je 94 pritužbe u kojima je navedeno više ličnih svojstava. Od pritužbi u kojima je navedeno više ličnih svojstava, u najvećem broju naznačeno je starosno doba (24), zatim pol (21), rodni identitet i seksualna orijentacija (po 19), nacionalna pripadnost (18), invaliditet i bračni i porodični status (po 12), kao i zdravstveno stanje i verska ili politička ubeđenja (po 9). Analizom sadržine pritužbi po osnovu seksualne orijentacije, mogu se izdvojiti najvažniji izazovi na putu ostvarivanja prava na jednakost LGBT osoba. To su zaštita lične bezbednosti i efikasna borba protiv nasilja nad LGBT osobama, zaštita od diskriminacije

36 Godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/izve%C5%A1taji/izve%C5%A1taji>, 15. 03. 2016.

na radnom mestu i poštovanje dostojanstva u javnom prostoru. Kada su u pitanju trans osobe, kao smetnja ravnopravnom uključivanju u društvene tokove, dodatno se otvara pitanje izdavanja ličnih dokumenata, odnosno zakonskog priznanja rodnog identiteta.

Primer pomaka u saradnji civilnog društva, vladinih institucija i nezavisnih organa je Ivica Dačić, tadašnji ministar spoljnih poslova Republike Srbije koji je februara 2015. godine postupio po preporuci tadašnje poverenice Nevene Petrušić³⁷ povodom diskriminatornih izjava o LGBT zajednici. U službenim prostorijama Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Ivica Dačić se sastao sa delegacijom organizacije Labris koja je protiv njega podnela pritužbu Povereniku, i u direktnom razgovoru saznao sa kakvim se problemima u Srbiji suočavaju LGBT osobe i kako na njih utiču izjave najviših zvaničnika o njihovim pravima.

Zaštitnik građana

Dok se nadležnost Poverenika za zaštitu ravnopravnosti svodi na sprečavanje diskriminacije i zaštite ravnopravnosti koja obuhvata i javne i privatne entitete, Zaštitnik građana ima širu ulogu da nadzire da ponašanje javne administracije i javnih usluga ne povređuje prava građana, vladavinu zakona i načelo dobrog upravljanja.

Iako je institucija Zaštitnika građana uvedena 2005. godine, kancelarija Zaštitnika građana nije uspostavljena do decembra 2007. godine. Zaštitnik građana takođe prima i razmatra pojedinačne žalbe, ali za razliku od Poverenika, Zaštitnik građana može da dela na sopstvenu inicijativu. Osim davanja mišljenja i preporuka u pojedinačnim slučajevima, Zaštitnik građana može i da javno preporuča otpuštanje iz službe zvaničnika koji je odgovoran za kršenje prava građana; on/ona može da pokrene disciplinski postupak protiv zaposlenog u administraciji koji je direktno odgovoran za kršenje građanskih prava.

Pored republičkog Zaštitnika građana, u Vojvodini deluje Pokrajinski zaštitnik građana – Ombudsman. On daje značajan doprinos u promovisanju LGBTIQ prava na teritoriji Vojvodine. Na lokalnom nivou, kancelarije Zaštitnika građana postoje u nekoliko gradova i opština, ali nije jasno da li su imale bilo kakav uticaj na usvajanje ili sprovođenje politika u vezi sa LGBTIQ pravima u svojim zajednicama. Republički Zaštitnik građana je tokom prethodnih godina ukazivao svojim mišljenjima, stavovima i preporukama na neophodnost da se obezbedi pravo LGBT osoba na mirno okupljanje i značaj održavanja Parade ponosa. „*Jedna od glavnih karakteristika institucionalne zaštite prava LGBT je nespremnost ili nemoć da se efikasno suzbiju pretnje nasiljem nad tom populacijom*“, kaže se u posebnom izveštaju Zaštitnika građana „LGBT populacija u Srbiji – stanje ljudskih prava i društveni položaj“³⁸ iz 2011. godine. U svom Godišnjem izveštaju za 2014. godinu Zaštitnik

37 <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/saop%C5%A1tenja/ministar-da%C4%8Di%C4%87-postupio-po-preporuci-poverenice>

38 Redovan Godišnji izveštaj Zaštitnika građana za 2015. godinu, <http://www.zastitnik.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/godisnji-izvestaji>, 15. 03. 2016.

građana upozorava na potrebu da prava LGBTI osoba budu u većoj meri ostvarena i bolje zaštićena, da nisu razvijene usluge za mlade LGBTI osobe koje su morale da napuste svoje domove jer su ih porodice, nakon saznanja o njihovoj seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, odbacile. U Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji ne postoji eksplicitna zabrana diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Zajednička radna grupa Zaštitnika građana i Poverenika za zaštitu ravnopravnosti uputila je nadležnim organima preporuke za izmene i dopune propisa od značaja za pravni položaj transpolnih osoba.

Zaštitnik građana je u svom Godišnjem izveštaju za 2015. godinu ponovo uvrstio LGBT osobe u posebno ranjive kategorije građana. Zaštitnik građana dalje upozorava da „*jačaju ekstremistički pokreti koji u svojim ideološkim platformama negiraju ravnopravnost, uvažavanje različitosti i druge temeljne postavke ljudskih prava i to tako što sve izraženije zloupotrebljavaju ljudska prava na slobodu izražavanja, pri čemu izostaju efikasne reakcije nadležnih državnih organa*“³⁹.

39 Isto

IZVEŠTAJ O SPROVOĐENJU MERA ZA UNAPREĐIVANJE LGBT OSOBA PLANIRANIH AKCIONIM PLANOM ZA PRIMENU STRATEGIJE PREVENCIJE I ZAŠTITE OD DISKRIMINACIJE

Razlozi za donošenje Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije:

- a. obezbeđivanjem načela jednakosti i jednakih prava i zabranom diskriminacije obezbeđuje se ne samo zaštita i unapređenje ljudskih prava, već i svih drugih prava koja zakon predviđa;
- b. kršenje ljudskih prava i drugih prava utvrđenih zakonom u značajnom broju slučajeva podrazumeva kršenje načela jednakosti;
- c. kršenju ljudskih prava i drugih prava utvrđenih zakonom naročito često su izložene „osetljive društvene grupe” odnosno grupa lica ili pojedinci, pripadnici grupe, s obzirom na njihovo lično svojstvo;
- d. proaktivnim pristupom kroz uspešnu borbu protiv diskriminacije obezbediće se poštovanje principa jednakosti i jednakih prava, pa samim tim i sprečiti kršenje ljudskih prava i drugih prava koje zakon predviđa, što posredno dovodi i do njihovog unapređivanja.

Strategija i prateći Akcioni plan za njeno sprovođenje predstavljaju i obavezu Republike Srbije da utvrdi na koji način će se proces jačanja pravnog okvira u ovoj oblasti dalje razvijati, ali i koje mere u narednom srednjoročnom (petogodišnjem) periodu treba preduzeti u cilju njihove efektivne primene, odnosno sprovođenja.

Međutim, odgovornost države u oblasti poštovanja i unapređivanja ljudskih prava ne prestaje usvajanjem strateških dokumenata. Suštinski posao državnih organa, ali i civilnog društva, započinje donošenjem strateških dokumenata i zakona, realizacijom planiranih mera i aktivnosti, i praćenjem efekata u zaštiti svih građana i građanki od diskriminacije, bez obzira na to ko je čini (privatno ili službeno lice).

Akcioni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije predlaže mere u Objedinjenim – opštim oblastima Strategije:

- Državna uprava i zabrana diskriminacije
- Bezbednost, unutrašnji poslovi i pravosuđe

Drugi deo Akcionog plana donosi mere u Posebnim oblastima Strategije:

- Obrazovanje i profesionalna edukacija
- Rad i zapošljavanje
- Brak, porodični odnosi i nasleđivanje
- Zdravstvo, zdravstvena i socijalna zaštita i stanovanje

- Omladina, sport, kultura i mediji
- Regionalni razvoj i lokalna samouprava

Akcionni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije postavio je u Opštim oblastima kao cilj: *“Harmonizacija propisa radi usaglašavanja pravnog okvira Republike Srbije sa međunarodnim standardima sprečavanja diskriminacije i dosledno sprovođenje usvojenih međunarodnih dokumenata zakona, podzakonskih akata, Strategija i Akcionih planova koji se odnose na osetljive grupe”*.

Kancelarija za ljudska i manjinska prava zadužena je za praćenje primene Akcionog plana, sa posebnom merom u odnosu na osetljivu grupu: 3. LGBTI/transrodne osobe – Afirmisanje kulture tolerancije kod širokog kruga građana prema LGBTI/transrodnim osobama, unapređenje dijaloga o neophodnosti postizanja pune ravnopravnosti radi ostvarivanja načela jednakosti i jednakih prava i preventivno delovanje radi ostvarivanja prava na mirno okupljanje. Pod aktivnostima za koje je zadužena ova Kancelarija nalazimo: *“vođenje medijske kampanje i podrška proizvodnji medijskih sadržaja radi ostvarivanja načela jednakosti i jednakih prava LGBTI-transrodnih lica; 2. Aktivno promovisanje saradnje, komunikacije i zajedničkog rada sa LGBTI zajednicom; 3. Realizovanje projekata prevencije sa ciljem promovisanja i poštovanja različitosti; 4. Preduzimanje preventivnih mera, kao i identifikovanje potencijalnih bezbednosnih pretnji i njihovo otklanjanje, radi efikasnijeg ostvarivanja prava na slobodu mirnog okupljanja građana, postizanja bezbednosti učesnika na LGBTI skupovima i zaustavljanja akta nasilja i sličnih oblika kršenja ljudskih prava, zasnovanih na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu; 5. Redovni sastanci sa organizatorima „Parade ponosa”*”.

Kancelarija za ljudska i manjinska prava izvestila je da u izveštajnom periodu nisu realizovane navedene aktivnosti, niti su utrošena sredstva, zato što se kasnilo sa realizacijom navedenih projekata. Tvin-ing ugovor za projekat *„Podrška unapređenju ljudskih prava i nulta tolerancija diskriminacije”* je kasnio, a projekat *“Stvaranje tolerancije i razumevanja prema LGBT populaciji u srpskom društvu”*, iako je formalno otpočeo potpisivanjem ugovora januara 2014. godine, projektni tim je formiran tek 10. marta 2015. godine, usled neuspelih postupaka javnih nabavki. Sredstva učešća iz budžeta, takođe, nisu utrošena u izveštajnom periodu, zbog toga što su konkursi raspisani tek u drugoj polovini 2015. godine, a njihova realizacija je u toku. KLjMP su uplaćena sredstva na ime projekta u 2014. godini, u iznosu od 26.156.992,00 RSD.

Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave

Ministarstvo je, izjašnjavajući se o postignutim rezultatima, naglasilo da meru 4.1.8 – *Obezbediti stručne obuke opštinskih i gradskih službenika u vezi sa primenom antidiskriminatornih propisa u odnosu na osetljive grupe* – zapravo sprovode Kancelarija za ljudska i manjinska prava i Stalna konferencija gradova i opština (SKGO). U ovom slučaju dolazi do izražaja problem koji se javlja kad strateški dokument nije precizno definisao ko je odgovoran za realizaciju određene mere i aktivnosti. Tada najčešće izostaje praćenje realizacije određene mere i efekata na građane i građanke, kao i međusektorska saradnja.

Bezbednost, unutrašnji poslovi i pravosuđe druga je oblast u Strategiji prevencije i zaštite od diskriminacije i pratećem Akcionom planu uz cilj: *“Stvaranje bezbednosnog okruženja za pripadnike osetljivih društvenih grupa, unapređenje stepena tolerancije prema njima i suzbijanje govora mržnje i akata nasilja i privođenje pravdi učinilaca takvih dela”*. Ministarstvo unutrašnjih poslova je zaduženo za realizaciju ovog cilja.

Kriminalističko-policijska akademija je u 2015. godini realizovala istraživanje *„Odnos policije prema diskriminaciji”*⁴⁰ sa ciljem utvrđivanja stavova pripadnika i pripadnica policije opšte nadležnosti i saobraćajne policije prema diskriminaciji i njihovog poređenja sa stavovima pripadnika kriminalističke policije (KP) iz prošlogodišnjeg istraživanja, u odnosu na iste pojmove i vrednosne stavove. Osnovna zapažanja i zaključci su dati na osnovu niza pitanja koja se odnose na cilj policijske delatnosti i na prioritet funkcija, stav prema primeni zakona (prava), prepoznavanje diskriminacije, stepen njenog prisustva i ugroženosti društvenih grupa, oblast u kojoj je diskriminacija najviše izražena, govor mržnje, socijalno-etničku distancu, odnos prema merama koje bi poboljšale položaj osetljivih grupa i prema institucijama po pitanju diskriminacije, lični doživljaj diskriminacije i analizu stereotipnih tvrdnji. Istraživanje pokazuje da čak po 49% ispitanika iz saobraćajne policije i policije opšte nadležnosti ne zna šta je suština diskriminacije. Pripadnici ovih službi jasno prepoznaju romsku zajednicu (16%) i pripadnike LGBT populacije (13%) kao najviše diskriminirane grupe, a u oba istraživanja skoro polovina ispitanika nema stav povodom tog pitanja. S druge strane, prema LGBT osobama (39%) je najizraženija socijalna/etnička distanca, zatim prema migrantima (37%), osobama koji žive sa HIV/sidom (37%) i Albancima (36%). Prosek izraženih distanci kod pripadnika Kriminalističke policije prema LGBT populaciji je 49%, dok je u totalu za obe službe navedenih 39%. Primetno je da je nešto veća socijalna/etnička distanca prisutna kod pripadnika saobraćajne policije u odnosu na policiju opšte nadležnosti, ali je ukupno niža u odnosu na pripadnike kriminalističke policije.

U zakonodavnoj oblasti je usvojen Zakon o policiji⁴¹ kojim se u članu posvećenom sprečavanju diskriminacije⁴² eksplicitno zabranjuje diskriminacija na osnovu pola, roda i rodnog identiteta. Ova odredba predstavlja napredak u odnosu i postupanju državnih organa prema transrodnim i transpolnim osobama, kao višestruko osetljivoj kategoriji stanovništva izloženoj čestim kršenjem njihovih prava. Ipak, nedostatak Zakona je što ne sadrži odredbu o zabrani diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Zakon o policiji izričito je propisao da policija razvija profesionalne kapacitete i kompetencije i etiku policijskih službenika za društveno odgovorno delovanje policijske službe uz puno poštovanje ljudskih i manjinskih prava i sloboda i zaštitu svih ranjivih grupa.⁴³

40 „Odnos policije prema diskriminaciji”

41 “Sl. glasnik RS”, br. 6/2016, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html, 10. 02. 2016.

42 Član 5. Zakona o policiji, “Sl. glasnik RS”, br. 6/2016, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html, 10. 02. 2016.

43 Član 27. Zakona o policiji. “Sl. glasnik RS”, br. 6/2016, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html, 10. 02. 2016.

U saradnji sa LABRISOM tokom 2014. i 2015. godine MUP je realizovao seminare za oko 250 policijskih službenika iz svih područnih policijskih uprava na temu „Istopolna orijentacija i rodni identitet u radu policijskih službenika/ca“ u cilju unapređivanja saradnje policije sa LGBT populacijom. U periodu od 20. oktobra do 20. novembra 2015. godine organizovano je 5 dvodnevnih treninga u kojima je učestvovalo 120 policijskih službenika/službenica iz 27 policijskih uprava u Republici Srbiji. Trening je bio namenjen policijskim službenicima/ama opšte nadležnosti. Policijski službenici/e su u okviru programa dvodnevnog treninga bili upoznati sa terminologijom i pravima koja štite LGBT osobe, društvenim mehanizmima homofobije, uobičajenim predrasudama o osobama koje nisu heteroseksualne orijentacije, procesom coming out-a i transseksualnom egzistencijom. Završni deo programa obuke predstavljao je simulaciju mogućih stvarnih situacija u profesionalnom okruženju.

U periodu od 26. novembra do 25. decembra 2015. godine je održano 5 dvodnevnih treninga na kojima je prisustvovalo 116 policijskih službenika/ca iz 27 policijskih uprava u Republici Srbiji. Trening je bio namenjen policijskim službenicima/ama zaposlenim u dežurnim službama. Obučeni učesnici treninga imali su obavezu da održe treninge u svojim policijskim stanicama kolegama/koleginicama do kraja februara 2016. godine. Na ovaj način obučeno je još 2000 policajaca u toku 2016. godine. U periodu od 18.02. do 29.02. 2016. godine održano je pet tribina “Otvoreni razgovori sa Oficirima za vezu sa LGBT zajednicom” u Beogradu (dve tribine), Nišu, Kragujevcu i Novom Sadu. Tribine su bile namenjene LGBT osobama koje smo informisali o tome kome mogu da se obrate u slučajevima nasilja, čime se oficiri/oficirke za vezu sa LGBT zajednicom bave, šta je u nadležnosti njihovog posla, kao i kakva je njihova saradnja sa LGBT aktivistima i samom zajednicom. Na tribinama su govornici/ce bili: Nacionalni Oficir za vezu sa LGBT zajednicom Aleksandar Stojmenović, lokalni oficiri MUP-a za vezu sa LGBT zajednicom, predstavnici lokalnih LGBT organizacija i predstavnice Labrisa. U realizaciji ovog projekta, pored LABRISA, MUP saraduje i sa drugim organizacijama, kao što su Asocijacija „Duga“ iz Šapca, „Parada ponosa Beograd“, „Izađi“ iz Novog Sada „Queeria Beograd“, GAYTEN iz Beograda, „Stablo“ iz Kragujevca. Posebno je unapređena saradnja MUP-a i civilnog društva tokom procesa evropskih integracija i reforme sektora bezbednosti u pravcu unapređenja ljudskih i manjinskih prava.

Postavljeni su i počeli su sa radom policijski službenici kao kontakt osobe za rad sa društveno ranjivim grupama (žene –žrtve nasilja u porodici i u partnerskim odnosima, LGBT osobe i druge ranjive grupe, u skladu sa bezbednosnim potrebama lokalne zajednice) koji su posebno obučeni. U Ministarstvu unutrašnjih poslova i u četiri grada je sproveden izbor (odgovarajuće radne karakteristike, iskustvo u radu na prevenciji i komunikaciji sa NVO) i postavljen je 1 nacionalni oficir za vezu i 7 oficira za vezu sa LGBT osobama u sledećim gradovima (Beograd – 3, Novi Sad – 2, Kragujevac – 1 i Niš – 1). Ovi oficiri za vezu su prošli specijalizovanu dvodnevnu obuku, kao i druge obuke fokusirane na rad policije u zajednici, kao i veštine komunikacije. Pored toga, Ministarstvo unutrašnjih poslova primenjuje projekat sa NVO „Seksualna orijentacija i rodni identitet u radu sa policijom“ u okviru koga je održano 5 dvodnevnih seminara uz učešće 130 policijskih službenika, sa naglaskom na veštine komunikacije i unapređenje saradnje sa NVO. Predstavnici Ministarstva unutrašnjih

poslova održavaju redovne sastanke sa predstavnicima društveno ranjivih grupa, LGBT zajednicom i organizacijama civilnog društva u cilju senzitivizacije i unapređenja komunikacije, kako bi se poboljšala bezbednost i zaštita ljudskih i manjinskih prava.

Pravo na javno okupljanje

Bezbednost, posebno u vezi s ostvarivanjem prava na mirno okupljanje je jedan od prioriteta u borbi za ljudska prava LGBT osoba. Jedna od, sad već tradicionalnih, manifestacija koja se održava u većini zemalja u Evropi i Americi, u Srbiji i dalje deli javnost na “za” i “protiv” Parade ponosa. Homofobičnoj atmosferi doprinose i političari koji ne zauzimaju jasan i jedinstven stav o neophodnosti poštovanja prava na javno okupljanje svakog građanina i građanke. Srbija ima dugu istoriju nasilja u pokušajima organizovanja Parade ponosa. Prvi pokušaj Parade ponosa održan je 2001. godine i ostao je upamćen po scenama brutalnog prebijanja učesnika Prajda na Trgu Republike u Beogradu. Sledeći pokušaj dogodio se 2004. godine, kada se odustalo od organizacije posle izbijanja martovskog nasilja na Kosovu. Naredni pokušaj bio je 2009. godine, kada je policija iz bezbednosnih razloga donela rešenje o izmeštanju skupa i ponudila dve alternativne lokacije, Ušće i Palata Srbije, što su organizatori odbili i proglasili kapitulacijom države. Organizatori su tužili državu Ustavnom sudu zbog onemogućavanja ostvarivanja Ustavom garantovanih prava. Najnasilniji su bili događaji koji su pratili Paradu ponosa organizovanu 2010. godine u Beogradu. Sama manifestacija protekla je bez incidenata, ali su u širem centru grada izbili sukobi između policije i protivnika Parade ponosa u kojima je povređeno više od 140 ljudi od kojih 124 policajaca, a grad je bio demoliran. Tokom incidenata koje su izazvali huligani napadajući policiju, pričinjena je ogromna materijalna šteta. Policija je privela 207 osoba, osumnjičenih za izazivanje nereda. U 2011. godini, iako je prvobitno bila zakazana za 2. oktobar, Parada je na kraju zabranjena zajedno sa drugim skupovima koje su za taj dan najavili protivnici te manifestacije. Zabrana je obrazložena opasnošću od sukoba i povreda. Stav organizatora Parade je da je država ugrozila osnovna ljudska prava i prekršila Ustav i međunarodno pravo, pa su organizatori podneli tužbu protiv Republike Srbije Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu i žalbu Ustavnom sudu Srbije. Ustavni sud je 18. aprila 2011. godine doneo odluku kojom je zaključeno da je Republika Srbija zabranom Prajda 2011. godine povredila Ustavom garantovana prava na slobodu okupljanja, pravno sredstvo i sudsku zaštitu. Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije zabranilo je i 2012. godine održavanje Parade ponosa i svih skupova koji su bili zakazani za 6. Oktobar. Zabranjena Parada ponosa održava se 2013. god. u hermetički zatvorenom Beogradu, 2014. godine i dalje se održava uz veliki broj policajaca i izuzetno veliko obezbeđenje, a učesnicima su se pridružile mnoge političke ličnosti, zaštitnik građana, poverenica za zaštitu ravnopravnosti, predstavnici ambasada i Delegacije Evropske unije u Srbiji. Po prvi put 2015. godine održana je Parada trans osoba, čime je osobama drugačije seksualne orijentacije i rodnog identiteta omogućeno ostvarivanje prava na slobodu okupljanja. Parada ponosa je 2015. godine održana u nešto mirnijoj atmosferi nego prethodnih godina.

Ipak, nameće se pitanje da li je šetnja unutar nekoliko policijskih prstenova u praktično praznom gradu, zaista ostvareno pravo na javno okupljanje.

Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije i prateći Akcioni plan postavili su u Posebnim oblastima - Obrazovanje i profesionalna edukacija za cilj: *“Značajno smanjenje i eliminisanje slučajeva diskriminacije u sistemu obrazovanja na nivou preduniverzitetskog i univerzitetskog obrazovanja, i sprovedena je edukacija zaposlenih u javnom sektoru radi sprečavanja slučajeva diskriminacije pri/u opštenju pripadnika osetljivih društvenih grupa sa organima javne vlasti”*.

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja glavni je nosilac ovih aktivnosti.

Mera: 4.1.2. Unaprediti kvalitet udžbenika, nastavne planove i programe kao i sadržaje udžbenika i drugih nastavnih materijala na svim nivoima obrazovanja, radi eliminisanja diskriminatornih sadržaja (naročito onih koji se odnose na nacionalne manjine, rod, seksualnu orijentaciju i rodni identitet) odnosno sadržaja koji podstiču stereotipe i predrasude.

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja je donošenjem novog Zakona o udžbenicima⁴⁴ uvelo načelo jednakih mogućnosti i zabrane diskriminacije u udžbenicima u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije, čime je stvoren preduslov za reviziju udžbenika za osnovnu i srednju školu koji su u opticaju. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je još 2011. godine uputila *Preporuku Ministarstvu prosvete i nauke RS, Nacionalnom prosvetnom savetu i Zavodu za unapređenje kvaliteta vaspitanja i obrazovanja za uklanjanje diskriminatornih sadržaja iz nastavnih materijala i prakse i promovisanje tolerancije i poštovanja ljudskih prava*⁴⁵. U Preporuci se između ostalog nalaže:

- *“da nastavni sadržaji i nastavni materijali predstave mladima različite modele porodice u savremenom društvu (samohrani roditelji, starateljske porodice, porodice bez dece, pravo istopolnih partnera na porodicu i sl)”*;
- *“uvođenje afirmativnih i tačnih prikaza istopolne seksualno-emotivne orijentacije, transrodnosti, transpolnosti i interseksualnosti u sve udžbenike (kako prirodnih, tako i društvenih nauka), uključujući i primere LGBTTIQ pojedinaca/pojedinki kao deo istorijskih, ali i savremenih demokratskih društava”*;
- *“izbacivanje iz udžbenika, planova i programa terminologije koja je zastarela, prevaziđena i uvredljiva, a posebno izbacivanje sadržaja koji obiluju medicinskim pristupom, navođenjem dijagnoza i predrasudama u odnosu na kapacitete dece, posebno dece sa smetnjama u razvoju”*.

44 <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%BE-%D1%83%D1%9F%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BC%D0%B0.pdf>

45 <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/preporuke-mera-organima-javne-vlasti/preporuka-ministarstvu-prosvete-i-nauke-republike-srbije-skup%C5%A1tini-nacionalnom-prosvetnom-, pristupljeno 25. 02. 2016>

Zaštitnik građana se u svom Godišnjem izveštaju za 2015. godinu⁴⁶ takođe osvrće na nastavne planove i programe osnovnih i srednjih škola, kao i na sadržaje udžbenika koji i dalje na neprihvatljiv i diskriminatoran način obrađuju pitanja koja se odnose na prava LGBTI/transpolne populacije.

LABRIS je 2014. godine uradio kvalitativnu analizu 26 udžbenika⁴⁷, koji su bili u upotrebi 2013/14. školske godine u srednjim školama u Srbiji, sa ciljem da se utvrdi da li u njima postoje diskriminatorni sadržaji koji se odnose na tretiranje istopolne seksualne orijentacije. Na osnovu rezultata analize identifikovano je devet udžbenika koji imaju diskriminatorne sadržaje i za koje se od resornih institucija traži ponovni pregled i stručno mišljenje. Radna grupa Zavoda je pregledala navedene udžbenike (dva za biologiju, tri za psihologiju i četiri za medicinske nastavne predmete) i za svaki od njih dala mišljenje. Svi udžbenici su od istog izdavača „Zavod za udžbenike“ i, osim jednog, nisu prošli proceduru pregleda rukopisa primenom Standarda kvaliteta udžbenika. Oni su odobreni u periodu od 1988. do 1992. godine, a sada se koriste njihova ponovljena izdanja. Samo je udžbenik Žarka Trebješanina *Psihologija za drugi razred gimnazije* novijeg datuma, odobrenje 2011. godine.

Konstatovano je da su oba udžbenika ponovo štampana 2012. godine i da nisu u skladu sa članom 39, stav 1, tačka 3. Zakona o udžbenicima („Službeni glasnik RS“, broj 68/2015) jer autori/izdavač udžbenika nisu izvršili izmene sadržaja u ponovljenom izdanju u skladu sa zvaničnim naučnim podacima SZO, koji se tiču tretiranja istopolne seksualne orijentacije i propisima koji regulišu ljudska prava. Na taj način oba udžbenika ne ispunjavaju Standard 2, *Sadržaj udžbenika reprezentuje prirodu znanja određene nauke/discipline*, odnosno ne zadovoljavaju pokazatelj 4 (*Sadržaj udžbenika zasnovan je na savremenim dostignućima i aktuelnim podacima*) i pokazatelj 5 (*U sadržaju udžbenika nema materijalnih grešaka*) i Standard 6, *Udžbenik doprinosi razvoju sistema vrednosti koji odgovara ciljevima obrazovanja i vaspitanja*, odnosno ne zadovoljavaju pokazatelj 2 (*U udžbeniku se afirmišu principi demokratije i ljudska prava, poštuje se rodna ravnopravnost i na prikladan način se koriste imenice oba roda*) i pokazatelj 3 (*Udžbenik doprinosi formiranju pozitivnog odnosa prema radu, znanju, društvenoj solidarnosti, izgrađivanju pozitivnih međuljudskih odnosa*). ZUOV je u zaključku naglasio da zakonodavac podrazumeva kako novo izdanje odobrenog udžbenika ne treba ponovo da prolazi procedure odobravanja, ali treba da u novom izdanju izdavač/autor ispravi uočene nedostatke/greške i izvrši izmene/dopune da bi sadržaj udžbenika bio zasnovan na savremenim dostignućima i aktuelnim podacima i bez materijalnih grešaka. ZUOV dalje konstatuje da Zavod za udžbenike, kao izdavač pregledanih udžbenika (osim kod udžbenika *Psihologija*, Žarka Trebješanina), nije postupio u skladu sa Zakonom o udžbenicima kod ponovljenih izdanja ovih udžbenika, a tretman istopolne seksualne orijentacije se u međuvremenu značajno promenio i to kako sa medicinskog aspekta, tako i sa pravnog, psihološkog i sociološkog. Imajući ovo uvidu, radna grupa Zavoda je neke primedbe i predloge NVO Labrisu uvažila i dala mišljenje da je potrebno da se iz-

46 Redovan Godišnji izveštaj Zaštitnika građana za 2015. godinu, <http://www.zastitnik.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/godisnji-izvestaji>, 15. 03. 2016.

47 <http://labris.org.rs/wp-content/uploads/2014/07/Analiza-diskriminatornog-sadrzaja-srednjoskolskih-udzbenika.pdf>

vrše odgovarajuće izmene. Zakon o udžbenicima u članu 11 zahteva da udžbenik svojim sadržajem ili oblikom ne sme da diskriminiše ili dovede u neravnopravan položaj grupe i pojedince ili da podstiče na takvo ponašanje u skladu sa zakonom kojim se uređuje zabrana diskriminacije. Međutim, radna grupa nije na stanovištu da udžbenici istopolnu seksualnu orijentaciju treba da prikazuju kao jednako poželjnu kao heteroseksualnost i iz tog razloga neke primedbe i preporuke Labrisa nisu prihvaćene. Mišljenja smo da ako se u nekom tekstu na vodi samo „suprotan pol“ to ne znači da se time implicira da nema članova društva koji su orijentisani na isti pol, već da je heteroseksualnost najčešći oblik seksualne orijentacije (90%) u populaciji.

ZUOV jasno navodi da osam pregledanih udžbenika (svi osim Psihologija Žarka Trebješanina) sadrže nedostatke zbog kojih ne bi trebalo da budu dalje u upotrebi.

Naglašavamo da je tokom januara/februara 2016. godine otvoren Javni poziv Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja za izbor udžbenika koji će se u osnovnim i srednjim školama koristiti od školske 2016/2017. do 2018/2019. godine i da je potrebno da Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donese odluku da li ove udžbenike treba ponovo uvrstiti u Listu udžbenika. To je posebno važno za udžbenike medicinske grupe predmeta koji, u ovom trenutku, nemaju alternativu. Kao moguće rešenje ZUOV predlaže da se izdavač obaveže da u narednom izdanju, za sledeću školsku godinu, izvrši tražene izmene, odnosno da ne može plasirati na tržište postojeće primerke navedenih udžbenika.

Međutim, Zaštitnik građana u svom Godišnjem izveštaju za 2015.⁴⁸ godinu ponavlja da *“raširena netolerancija mladih prema LGBTI osobama ukazuje na potrebu da se, u svim oblicima i nivoima obrazovanja, uloži dodatani napor na obrazovanju o toleranciji, nediskriminaciji i nenasilnom društvu”*.

Zakonodavni okvir u oblasti obrazovanja i profesionalne edukacije nije zadovoljavajući. I pored niza sugestija tokom javne rasprave o nacrtu Izmena i dopuna Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (jun-jul 2015), još uvek nije uneta eksplicitna zabrana diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Na samom početku 2016. godine, usvojen je Pravilnik o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije u ustanovama obrazovanja i vaspitanja, posle više od 4 godine pripreme. Predstoji izrada priručnika za njegovu upotrebu, ali i informisanje nastavnika/ca i ostalih koji rade u školama o njegovom postojanju i načinu primene.

U vezi sa posebnom merom u odnosu na osetljivu grupu *-Transrodne osobe* -u kojoj je aktivnost fokusirana na izradu Pravilnika o promeni oznake imena u polu u svedočanstvima i diplomama, u skladu sa zakonom i mišljenjem Poverenice za zaštitu ravnopravnosti (297/2011) prema kojoj je odbijanje za promenom imena čin posredne diskriminacije transpolnih osoba, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja se izjasnilo da pravilnik kojim je uređena vrsta, naziv i sadržaj obrazaca i način vođenja evidencija, odnosno kojim su utvrđeni obrasci javnih isprava nije dopunjen odredbama kojima je izričito uređena izmena podataka o promeni imena i pola u svedočanstvima i diplomama. Ministarstvo napominje da je u više navrata školama,

48 Redovan Godišnji izveštaj Zaštitnika građana za 2015. godinu, <http://www.zastitnik.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/godisnji-izvestaji>, 15. 03. 2016.

odnosno fizičkim licima koja su podnosila zahtev za davanje mišljenja u vezi sa promenom podataka na sve-dočanstvima i diplomama lica koja su izmenila ime i pol, dostavljalo mišljenje da licu koje je u vanparničnom postupku promenilo građansko – lično stanje tako što je u matičnoj knjizi rođenih i izvodu iz nje utvrđena promena pola iz muškog u ženski pol ili obrnuto, odnosno kome se odobri promena imena nakon utvrđene promene građanskog – ličnog stanja u matičnoj knjizi rođenih, a Ministarstvo unutrašnjih poslova poništi jedinstveni matični broj i zameni ga novim na novi identitet, to lice stiže prava na nove javne isprave – ličnu kartu, pasoš, vozačku dozvolu, a samim tim i na javne školske isprave. Ministarstvo je dostavljalo mišljenje da škola od lica koje je završilo školovanje, a koje zahteva izdavanje nove javne isprave, treba da zahteva povlačenje iz pravnog prometa originala postojećih javnih isprava lica koje je promenilo pol, budući da osoba sa tim identitetom više ne postoji. Pošto je identitet promenjen, ova činjenica se unosi u evidenciju - matičnu knjigu koju škola trajno čuva. U rubriku „Napomena“ - škola bi trebalo da unese podatke iz rešenja Suda, Opštinske uprave i Ministarstva unutrašnjih poslova i nakon oglašavanja originala javnih isprava nevažećim, na osnovu evidencije koju vodi izda duplikat na novo ime i pol, kako su utvrđeni u drugim postupcima, budući da bi u suprotnom osobi koja je promenila pol bilo ograničeno ili otežano pravo na rad i dalje školovanje.

Stefan Radović (20)⁴⁹ iz Kuršumlije, koji je u decembru 2011. medijima priznao da je homoseksualac, napadnut je prilikom polaganja vanrednog ispita u Srednjoj ekonomskoj školi u Kuršumliji. Stefan je 29. oktobra 2012. godine došao u školu da polaže ispit i tom prilikom je u prostorijama škole desetak učenika krenulo za njim uzvikujući „Ubij, ubij pедера“ i „Ubij, zakolji da peder ne postoji“.

Posle verbalnih napada Stefan je krenuo ka zbornici i dobio udarac u predelu levog ramena, a zatim je potražio lekarsku pomoć i napad prijavio policiji. Stefan se godinu dana pre ovog napada javno deklariseo kao homoseksualac i zbog zlostavljanja učenika u školi je bio primoran da napusti redovno školovanje i nastavi da pohađa nastavu vanredno. U septembru 2012. godine, pred ispitni rok, uputio je pismo direktoru škole u kojem je zamolio da mu se obezbedi prisustvo školskog policajca na hodniku za vreme polaganja ispita, što se nije dogodilo. Stefan ističe da smatra da je ovim napadom diskriminisan na osnovu ličnog svojstva – seksualne orijentacije. Mladić kaže da ga je po izlasku iz učionice, na putu ka kabinetu za kuvarstvo, verbalno napala grupa od desetak učenika Ekonomske škole koji su skandirali: „Ubij, ubij pедера“, „Nož, žica, Srebrenica“, „Ubij, zakolji, da peder ne postoji“. „Napali su me u hodniku škole, a potom po ulasku u kabinet takođe me je napala grupa učenika, najpre verbalno, a zatim i fizički. Zamolio sam ih da me ostave na miru, ali me je neko iz grupe udario pesnicom, zbog čega sam kasnije tražio pomoć lekara“, kaže Stefan.

Sa ciljem edukacije zaposlenih u obrazovnom sistemu Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja propisalo je listu prioriternih oblasti stručnog usavršavanja od značaja za razvoj obrazovanja i vaspri-

49 <http://www.blic.rs/vesti/hronika/napadnut-gej-mladic-u-kursumliji/n2nr508>

tanja za period od tri godine. Prema njihovom mišljenju neke od prioriternih oblasti, koje se indirektno bave i LGBTI populacijom, su:

- Prevencija nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja;
- Prevencija diskriminacije i
- Inkluzija dece i učenika sa smetnjama u razvoju i iz društveno-marginalizovanih grupa.

Međutim, u Katalogu programa stalnog stručnog usavršavanja nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika za školsku 2014/2015. i 2015/2016. godinu nema nijednog programa koji pominje LGBTIQ temu, iako je određeni broj programa fokusiran na vršnjačko i druge vrste nasilja. Sa druge strane, sama akreditacija ne znači da će program biti i realizovan, s obzirom da škola sama bira programe u kojima će učestvovati. Mišljenja smo da sa jedne strane treba uključiti temu LGBTIQ u programe koji govore o prevenciji nasilja, ali i standardima za vrednovanje pristiglih programa tokom akreditacije, uvesti i standard koji bi obavezivao podnosiocima programa da u programe koji se tiču ljudskih prava i zabrane diskriminacije uključe i temu LGBTIQ. Saradnja sa organizacijama civilnog društva je viđena očima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja zadovoljavajuća. Ministarstvo saraduje sa organizacijama civilnog društva, bilo na sopstvenu inicijativu ili na inicijativu samih organizacija, direktno ili indirektno, preko školskih uprava ili obrazovno vaspitnih ustanova.

PREPORUKE u oblasti obrazovanja i profesionalne edukacije

- Hitno pronaći rešenje za povlačenje svih udžbenika za koje je utvrđeno da sadrže diskriminatorne poruke prema utvrđenim standardima kvaliteta udžbenika i zameniti ih adekvatnim udžbenicima.
- Hitno usvojiti Pravilnik o promeni oznake imena u polu u svedočanstvima i diplomama, u skladu sa zakonom i mišljenjem Poverenice za zaštitu ravnopravnosti (297/2011), koji omogućava i retroaktivno menjanje dokumenata o stepenu obrazovanja.
- Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama treba dopuniti slučajevima nasilja i nasilničkog ponašanja zbog drugačije seksualne orijentacije.
- U trenutnom nacrtu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja⁵⁰ u članu 3 „Opšti principi sistema obrazovanja i vaspitanja: „Sistem obrazovanja i vaspitanja mora da obezbedi za svu decu, učenike i odrasle:

50 <http://www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/zakonski-okvir/>

1) jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije i izdvajanja po osnovu pola, socijalne, kulturne, etničke, religijske ili druge pripadnosti, mestu boravka, odnosno prebivališta, materijalnog ili zdravstvenog stanja, teškoća i smetnji u razvoju i invaliditeta, kao i po drugim osnovama“; treba dodati i seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao mogući osnov diskriminacije.

Ministarstvo omladine i sporta

U realizaciji aktivnosti u okviru mere – Sprovođenje edukacije za mlade radi podsticanja tolerancije prema osetljivim društvenim grupama, ovo Ministarstvo se fokusiralo na aktivnosti usmerene na organizovanje edukacija mladih o osnovama interkulturalnog dijaloga sa novo pridošlim migrantskim zajednicama.

S obzirom da je ova mera Akcionog plana planirana za LGBT osobe, nije jasno kakva je veza ovih aktivnosti sa realizacijom Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije. Takođe, iako mislimo da je Nacionalna strategija za mlade 2015-2025 važan dokument, iz odgovora Ministarstva omladine i sporta nije jasno da li programi vršnjačke edukacije i interkulturalnog učenja govore i o temi LGBT/transpolnih osoba. Iako je pitanje mladih i sporta jedno od važnih oblasti u kojima se beleži porast diskriminacije i netolerancije, ovo ministarstvo nema konkretnu saradnju sa organizacijama civilnog društva koje se bave pravima LGBT/transpolnih osoba, i pored jasne opredeljenosti za saradnju sa udruženjima mladih. Naposljetku, LGBTIQ tema nije jasno zastupljena u konkursima niti edukacijama mladih koje raspisuje ova institucija. Važna aktivnost ovog ministarstva je borba protiv govora mržnje koju potpuno podržavamo. Ministarstvo se 2013. godine priključilo projektu Saveta Evrope o borbi protiv govora mržnje na internetu. Iako ne znamo kako se pozicionira LGBTIQ tema u ovoj vrlo važnoj inicijativi i da li je u okviru aktivnosti bilo reči i o govoru mržnje prema LGBTIQ osobama, jasno je da su aktivnosti ove vrste važne, a da je neophodno ciljano uključivati organizacije civilnog društva koje se bave određenom ciljnom grupom koja je u riziku od višestruke diskriminacije. Važno je napomenuti da su u Zakon o sportu⁵¹ unesene odredbe o unapređivanju ženskog sporta i položaja žena u sportu, zaštiti od diskriminacije, zaštiti sportista i uvođenju prekršajnih sankcija. Iako Akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period 2015. do 2017. godine sadrži aktivnosti usmerene na: uspostavljanje lokalnih servisa; razvoj programa za savetovanje i psihološku podršku mladima u riziku od socijalne isključenosti; razvoj programa obuke o rodnoj ravnopravnosti i rodnoj perspektivi; razvoj programa senzibilizacije zaposlenih u institucijama sistema u cilju efikasnije podrške mladima u riziku od socijalne isključenosti, čini se da se na terenu to ne sprovodi.

51 <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2016/3044-15%20lat.pdf>

Priča iz stvarnog života u svetu sporta

Sportom sam se bavio iz ljubavi prema sportu i bio sam jako dobar. U vreme puberteta niko nije znao šta sam, pa ni ja nisam bio siguran, ali sam izgledao kao muško pa su svi pretpostavljali da sam lezbejka. To me je jako nerviralo jer nisam nikome mogao da objasnim šta osećam. Pored toga što su moje tadašnje saigračice bile vrlo zatvorene za bilo kakve različitosti (imali smo 13 godina) vrlo malo su i znale o seksualnosti. Iz ove perspektive shvatam njihovo maltretiranje kao izraz neke lične nesigurnosti, jer više od pola tih osoba koje su me najviše smarale su shvatile sa dvadeset i nešto godina da ih privlače devojke. Bio sam vrlo iznenađen kad sam to saznao, ali eto shvatio sam celu priču. U sportu sam često sretao ljude iz raznoraznih sredina, što iz sela što iz grada, ali nekako uvek su ovi sa sela i manjih sredina uspevali da nametnu svoje zadrte stavove i onda su se osobe koje nisu ništa imale protiv mene plašile da će ih devojke sa sela maltretirati, pa su me izbegavale, u najmanju ruku. Najviše sam bio povređen na pripremama gde je bilo mnogo gnusnih “šala” prosipanja raznoraznih sokova po mojoj odeći, gađanja rukometnom loptom u glavu, prekomernog udaranja na terenu. Bilo je situacija gde sam ozbiljno bio povređen. I niko nije hteo ili smeo da mi priđe i pomogne. Bio sam gladan jer su mi prosipali hranu skoro svaki put pre nego što dođem do stola. A nisam imao neki veliki džeparac za pripreme, pa sam čuvao novac i kupovao hranu jednom dnevno čisto da bih išao sit na spavanje. Sa time sam se nosio i na samom terenu gde sam se trudio da budem što bolji da bih sam sebe usrećio makar malo da bih ostao normalan, ako je to moguće pored svega toga što sam trpeo. Međutim, to je proizvodilo još gori efekat jer su me dodatno mrzeli što sam bio dobar pored toga što sam takav, drugačiji, muškobanjast. Osećao sam i tugu jer sam video koliko je njima lepo. Uživaju, druže se, mene su izopštavali totalno i maltretirali. Pričao sam sâm sa sobom nedeljama. Nekad bih se i rasplakao pa bi se neko sažalio i prišao mi na minut, ali to sažaljenje je vrlo kratko trajalo. Čim bih se oraspoložio već narednog dana sve po starom. Treneri su mi ponekad prilazili i gundali kako nisam timska igračica i da meni neće biti mesta u timu ako ne počnem da se družim sa ostalim igračicama. Onda sam im objašnjavao šta me muči, nisam hteo da im kažem tačno šta osećam jer sam se plašio, govorio sam im da me maltretiraju jer ličim na dečaka, oni su mi govorili ili da su to gluposti ili da treba da promenim imidž, da mi to ne priliči, da sam žensko itd. Osećao sam se kao zaglavljen, jer nisam mogao da nađem odgovor na taj problem. Onda su ostale saigračice ispričale treneru da me privlače devojke (žena je bila u pitanju, ženski trener). Ona je počela redovno da mi govori da sam bolesnik, i da ne želi da se približavam njoj da joj ne bi prenela tu bolest. Tako da se naša komunikacija odvijala uglavnom preko pomoćnog trenera, osim kada mi je prilazila ponekad i govorila da osobe poput mene ne treba da žive. Na kraju je i prestala da mi daje da igram i koliko god sam bio dobar, sedeo sam na klupi stalno. Tada nisam ni znao da mogu da zatražim pravnu pomoć, ali mi je jedna žena psihijatar rekla da je to zakonski kažnjivo, da mogu da tužim neke osobe. Nisam nikad podneo tužbu. Jer šta meni znači neka minijaturna odšteta ili kratka kazna ako će

tako nešto da se pojavi u javnosti, u novinama i onda će svi znati ko sam i šta sam a to mi se činilo mnogo gore nego da ta osoba prođe nekažnjeno. Znam da nisam bio solidaran sa budućim žrtvama i žao mi je zbog toga ali jednostavno sam se plašio. Zato sam uvek sanjao da će postojati neki tim u koji ću moći da pređem u kojem će svi biti kao ja, pa onda neće niko hteti da me maltretira zbog toga.

PREPORUKE u oblasti mladih i sporta

- Uspostaviti kontinuiranu saradnju institucija koje se bave mladima i sportom i organizacija civilnog društva koje se bave pravima LGBT/transpolnih osoba.
- Uključiti teme o pravima LGBT/transpolnih osoba u konkurse koje raspisuje ministarstvo zaduženo za mlade i sport.
- Tema prava LGBT/transpolnih osoba treba da budu obavezujuća prožimajuća tema svih aktivnosti kojima je cilj edukacija mladih o toleranciji, nediskriminaciji i zabrani govora mržnje.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja posmatra civilno društvo kroz prizmu direktnih pružalaca usluga na lokalnom nivou. Uz doprinos unapređivanju zakonodavnog okvira, što je slučaj sa Izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, ova institucija naglašava da je tendencija da centri za socijalni rad više koriste kapacitete civilnog društva, naročito u oblasti LGBT prava. Važna aktivnost kojom Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja unapređuje znanja i veštine stručnjaka i stručnjakinja koji rade u ovoj oblasti predstavlja akreditacija programa obuke. Sistem akreditacije sadržan je u Zakonu o socijalnoj zaštiti i usko je povezan sa procesom dobijanja licence za rad stručnim radnicima u sistemu socijalne zaštite, a pohađanje akreditovanih programa obuke (u određenom broju časova) obavezno je za profesionalce u oblasti socijalne zaštite. Akreditacijom rukovodi Republički zavod za socijalnu zaštitu, ustanova socijalne zaštite za praćenje i unapređivanje opšteg koncepta kao i prakse socijalne zaštite, podsticanje razvoja i obavljanje istraživačkih i drugih poslova u oblasti socijalne zaštite. Nažalost, u registru ima vrlo malo programa obuka posvećenih LGBT temama. Ovo ministarstvo je 2013. godine realizovalo obuku 600 zaposlenih u centrima za socijalni rad za rad sa LGBT osobama . Nepostojanje sigurne kuće za LGBT osobe jedno je od pitanja koje treba pokrenuti u javnosti. Konkretna mera koja treba da unapredi položaj LGBT planiran je u okviru mere 4.6.2. „*Organizovanje grupa podrške za LGBTI osobe koje su završile na ulici pri opštinskim centrima za socijalni rad i grupe podrške roditeljima LGBTI dece i mladih*“ još uvek nije zaživela u lokalnim centrima za socijalni rad, a od izuzetne je važnosti.

Ministarstvo kulture i informisanja

Ministarstvo kulture i informisanja se obavezalo Akcionim planom da će *“obezbediti delotvornu prevenciju radi sprečavanja akta nasilja i netolerancije prema osetljivim društvenim grupama”* sa posebnom merom u odnosu na osetljivu grupu: 3. LGBTI/transrodne osobe – *Afirmisanje kulture tolerancije kod širokog kruga građana prema LGBTI/transrodnim osobama, unapređenje dijaloga o neophodnosti postizanja pune ravnopravnosti radi ostvarivanja načela jednakosti i jednakih prava i preventivno delovanje radi ostvarivanja prava na mirno okupljanje.*

Aktivnosti: 1. Vođenje medijske kampanje i podrška proizvodnji medijskih sadržaja radi ostvarivanja načela jednakosti i jednakih prava LGBTI-transrodnih lica.

Ministarstvo kulture i informisanja fokusirano je u svom radu, pre svega, na osobe sa invaliditetom i nacionalne manjine, kojima su posvećena dva javna konkursa, a saradnja sa civilnim društvom uglavnom se realizuje kroz projekte koje sprovode organizacije civilnog društva. Učešće na konkursima iz oblasti javnog informisanja omogućeno je i ostalim osetljivim društvenim grupama. U 2014-oj godini Regionalni info centar iz Beograda je podržan za projekat *“Povećanje vidljivosti LGBT kulture”*, u konkursu za 2015. godinu, pored Regionalnog info centra, ovo ministarstvo je podržalo i Udruženje građana *“Parade ponosa”* za projekat *“Šta znači bezbedna LGBT zajednica/dokumentarni film “Ubij...”*, naglašavajući da su samo ova dva projekta pristigla na konkurs. Putem konkursa podržana su i dva projekta koja govore o govoru mržnje - Radio Signal, Novi Sad i TV M, Knjaževac.

U okviru Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije, Ministarstvo kulture i informisanja zaduženo je za realizaciju mere 4.1.1.10 kroz aktivnosti: 1. *“obezbediti stručnu obuku novinara u vezi sa sprečavanjem i zabranom diskriminacije u medijima”*. Ministarstvo izveštava da je ovu aktivnost realizovalo kroz nekoliko projekata koji su podržani, međutim nije jasno da li podržani projekti imaju i temu LGBTI-transrodnih lica.

Za afirmaciju ravnopravnosti i ljudskih prava mediji su od posebne važnosti. Homofobija, velika socijalna distanca i transfobija produkt su ukorenjenih negativnih stereotipa i predrasuda o osobama drugačije seksualne orijentacije. Medijsko izveštavanje o pravima LGBT i trans osobama jasno pokazuje nedovoljno poznavanja ove teme, a rezultat su diskriminatorni tekstovi prepuni predrasuda i stereotipa. Senzacionalističko izveštavanje svakako podstiče netoleranciju, a često i opravdava diskriminaciju prema LGBT/trans osobama.

„Ideja o prilagođavanju pola rodnom identitetu kao o kompleksnom procesu, pitanje rodne disforije i postojanja drugačijih rodni identiteta predstavljaju sferu o kojoj nema dovoljno informacija i znanja, dok u isto vreme predstavljaju važno političko pitanje. Kao takvo, jeste sredstvo sa kojim lako može da se koketira i koje može da bude upotrebljeno u različite svrhe. „Privremeno zaustavljeno penzionisanje žena u javnom sektoru – Od Ustavnog suda do promene pola“ naslov je kojim počinje tekst koji problematizuje odlazak

žena zaposlenih u javnom sektoru u starosnu penziju. Izjava doktorke Mirjane Stanojčić iz Opšte bolnice u Gornjem Milanovcu da će „promeniti pol“ (a ne prilagoditi ga rodnom identitetu) jer ne želi da napusti radno mesto bez obzira na godine života, a u skladu sa zakonom, postala je senzacija i, kao posledica obimnog izveštavanja na ovu temu, poslužila je kao privlačan naslov teksta koji ni na koji način ne govori o rodnom identitetu, kao ni o izazovima sa kojima se pripadnici i pripadnice trans* zajednice svakodnevno suočavaju. Da u Srbiji nije prisutan problem neprepoznavanja rodnoeg identiteta i formalno-pravnog vakuuma u kome se trans* osobe nalaze, a koji zahteva promenu određenih legislativa, možda bi izjava doktorke mogla da se čita u kontekstu revolucionarnog čina političke pobune Bez obzira na namere doktorke Stanojčić, koje ovde nisu predmet razmatranja, nedovoljno poznavanje ili neosetljivost novinara i novinarki na društvenopolitički kontekst u kome se nalazi trans* zajednica učinila je, ipak, da izveštavanje o ovom problemu bude senzacionalistička zamena teza. Rodna ravnopravnost kao okosnica mnogih važnih društvenih, političkih i ekonomskih pitanja bila bi značajna i u ovom slučaju da javni (ili bilo koji drugi dominantni) diskurs prepoznaje i uzima u obzir, kao što bi trebalo, rod kao analitičku kategoriju koja sažima, ne samo odnos između muškaraca i žena, već i sve što je drugo i manjinsko. U vezi s tim, dovođenjem u direktnu vezu rodne ravnopravnosti u svetlu ustavnog komešanja oko odlaska u penziju i trans* identiteta, izveštavanje o ovom slučaju obojeno je senzacionalizmom, banalizovano je i predstavljeno kao (politička) igra; ako kritika ide do kraja, ovakva vrsta poigravanja može se čak smatrati i opasnom i uvredljivom – razlika u broju godina života za ostvarivanje prava na starosnu penziju čini se marginalnim i besmislenim u kontekstu pripadnika i pripadnica trans* zajednice koji, kao posledica pravne nevidljivosti i neposedovanja adekvatnih ličnih dokumenata u skladu sa rodnim identitetom, ne mogu da se zaposle, ostvare nijednu godinu radnog staža, a o penzijama, starosnim ili ma kojim drugim, mogu samo da sanjaju.“, Anđela Čeh u publikaciji Izveštaj o monitoringu i analizi medija za 2015. godinu, LGBT populacija u medijima Beograd, 2016, Gej lezbejski info centar

<http://www.vice.com/rs/video/andjela>

<http://www.vice.com/rs/video/izvan-cetiri-zida-goran>

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti⁵² je 21. 11. 2014. godine donela mišljenje protiv lista „N. n.“ i novinarkne J. Dj, autorke teksta „Samo da ovo zlo ne stigne i kod nas“, koji je objavljen u izdanju 5-6. jul 2014. godine. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti utvrdila je da se tekst „Samo da ovo zlo ne stigne i kod nas“ odnosi na fotografije koje su na internetu objavila dvojica Kanađana, nakon što su postali roditelji, uz pomoć surogat majke. Na fotografijama je muški par koji grli novorođenog dečaka. U tekstu su objavljene tri fotografije para sa bebom, dok je na vrhu teksta crvenim slovima izdvojen komentar „Da li ovo čeka i Srbiju!“, „Svet ‘slavi’ gej par sa bebom“. U okviru fotografije na kojoj par pozira, u crvenom krugu, koji je

52 <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/seksualna-orijentacija/pritu%C5%BEba-protiv-lista-n-n-zbog-diskriminacije-po-osnovu-seksualne-orijentacije-u-oblasti-javnog-informisa>

veoma uočljiv i pokriva trećinu fotografije, velikim slovima je napisano „KUDA IDE OVA PLANETA”. Tekst počinje komentarom „Sačuvaj bože i daleko bilo!”, nakon čega novinarka u uvodu objašnjava da fotografije dvojice muškaraca koji drže sina, kojeg su dobili uz pomoć surogat majke, danima oduševljava tamošnje pristalice gej brakova na društvenim mrežama, ali da „sagovornici N. n. samo mole boga da ovako nešto ne stigne u Srbiju. Međutim, oni upozoravaju i da nas očekuje teška borba da to izbegnemo”. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su naslovom teksta „Samo da ovo zlo ne stigne kod nas”, kao i podnaslovom teksta „Sačuvaj bože i daleko bilo!” koji je objavljen u listu „N. n.”, u izdanju 5-6. jul 2014. godine, izražene ideje i stavovi koji su uznemirujući i ponižavajući i kojima se vređa dostojanstvo osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, odnosno, da su objavljivanjem ovog teksta prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je listu „N. n.” preporučeno da pozove na sastanak predstavnike i predstavnice R. i. c. kako bi neposredno saznali sa kakvim se problemima LGBT osobe suočavaju u svakodnevnom životu, kao i kako je na njih uticao tekst ove sadržine, kao i da ubuduće ne objavljuje priloge kojima se vređa dostojanstvo pripadnika i pripadnica LBT populacije i podržavaju predrasude prema marginalizovanim društvenim grupama, te da svojim priložima doprinosi izmeni obrazaca, običaja i prakse koji uslovljavaju stereotipe, predrasude i diskriminaciju u odnosu na LGBT osobe.

PREPORUKE u oblasti medijskog izveštavanja

Mediji moraju da izbegavaju senzacionalizam u izveštavanju o LGBT temama u skladu sa etičkim izveštavanjem i poštovanjem standarda profesionalnog izveštavanja.

Medijski radnici i radnice moraju da unaprede svoje profesionalne veštine i edukuju se o problemima određene društvene grupe o kojoj izveštavaju, a potom i o terminima i izrazima koji nisu u skladu sa terminologijom i da koriste one koje preporučuju same LGBTI/trans osobe i aktivisti i aktivistkinje.

Služba za upravljanje kadrovima Vlade Republike Srbije

Uloga Službe za upravljanje kadrovima, kao Vladine službe, je da podržava reformu državne uprave, vodeći se osnovnim principima sadržanim u Strategiji koju je Vlada Republike Srbije donela 2004. godine, pre svega principom profesionalizacije. Služba ne odlučuje o kadrovima u državnoj upravi, ona stvara uslove za razvoj profesionalne državne uprave sposobne da odgovori izazovima koji se pred nju postavljaju. Od svog osnivanja Služba ima jedan cilj - da bude moderan servis i nosilac promena u oblasti upravljanja ljudskim potencijalima. Uloga Službe za upravljanje kadrovima je da pruži kontinuiranu podršku reformi državne uprave u skladu sa principima profesionalizacije, depolitizacije, racionalizacije i modernizacije utvrđenom Strategijom reforme državne uprave, kao i da obezbedi primenu i dalji razvoj utvrđenih standarda i procedura u procesima koji čine upravljanje ljudskim potencijalima.

U godišnjem planu svoga rada, Služba je u okviru mere 4.1.6. „Obezbediti stručne obuke državnih službenika u vezi primene antidiskriminatornih propisa u odnosu na osetljive društvene grupe. Posebne mere u odnosu na osetljive grupe: LGBT lica - primeniti AD propisa o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu“, iz tačke „Ljudska prava“ izdvojila podtačku „Zaštita od diskriminacije“ i predvidela je kao posebnu tačku, koju će svake godine prilagođavati u odnosu na podatke o diskriminatornim praksama i aktima diskriminacije prema određenim osetljivim društvenim grupama i planom potreba.

Za realizaciju aktivnosti 2, mera 4.1.6. „Izrada priručnika o zaštiti od diskriminacije posebno u odnosu na osetljive društvene grupe za potrebe edukacije u obrazovanju“ SUK ističe da nije realizovana zbog nedostatka ekspertske podrške iz ove oblasti, kao i zbog nedostatka dodatnih sredstava. Nedostatak stručne podrške navodi se kao razlog za delimično realizovanu treću aktivnost u okviru mere 4.1.6. „Izrada rodne analize sadržaja programa obuka...“.

Pravosudna akademija

U okviru realizacije aktivnosti planirane Akcionim planom za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije, Pravosudna akademija obezbedila je niz stručnih obuka za sudije, tužioce i druge zaposlene u pravosuđu u vezi sa sprečavanjem diskriminacije, potom o međunarodnim standardima, praksi međunarodnih nadnacionalnih mehanizama zaštite ljudskih prava i opštenju funkcionera i zaposlenih u pravosudnoj upravi sa pripadnicima osetljivih društvenih grupa. Pored povremenih obuka (u zavisnosti od raspoloživih sredstava), Pravosudna akademija prema svom redovnom godišnjem programu realizuje četvorodnevnu radionicu koja uključuje teme: pojam diskriminacije, rodna ravnopravnost, krivično-pravna zaštita od diskriminacije. Međutim, u odgovoru na LABRISOV dopis o aktivnostima Pravosudne akademije u oblasti LGBT prava, nema konkretnih rezultata. Pored toga jedna od aktivnosti planirana Akcionim planom za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije odnosi se na izradu priručnika za primenu antidiskriminatornih propisa sa posebnim akcentom na presude i odluke međunarodnih tela i uporedno pravnih sistema koje se naročito odnose na nacionalne manjine, LGBTI osobe, OSI, IRL i migrante.

Smatramo da je Pravosudna akademija važan činilac unapređivanja pravosudne reforme i da bi postavljanje konkretno LGBT teme kao jedne od tema u redovnom godišnjem programu umnogome doprinelo boljem položaju ove društvene grupe.

SKRAĆENICE

IPA Instrument predpristupne pomoći EU

JLS Jedinica lokalne samouprave

KLjMP Kancelarija za ljudska i manjinska prava

LGBTIQ L- lezbejke; G- gej muškarac; B- biseksualne osobe; T- transrodne osobe; T- transseksualne osobe/
transpolne; I- interseksualne osobe; Q- queer osobe

MUP Ministarstvo unutrašnjih poslova

NVO Nevladine organizacije

OCD Organizacije civilnog društva

OEBS Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

OSI Osobe sa invaliditetom

SKGO Stalna konferencija gradova i opština

SZO Svetska zdravstvena organizacija

UN Ujedinjene nacije

ZUOV Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja

